Mustaqil gazeta

HURRIYAT

1996-yil dekabrdan chiqa boshlagan

№30 (284) 2002-yil 31-iyul

"Ҳуррият" сизники.
Сиз ҲУРРИЯТники бўлинг!

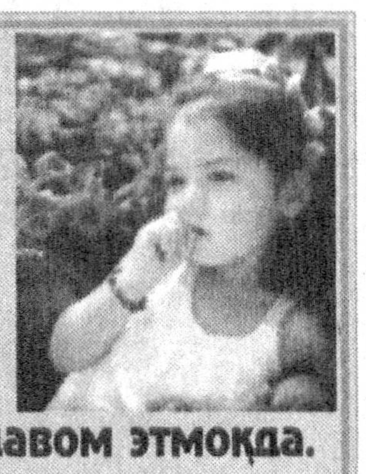

Газетамизга обуна давом этмоқда.
Нашр кўрсаткичимиз:
Якка обуначилар учун — 233, ташкилотлар учун — 234.

ОЛИЙ МАЖЛИС СЕССИЯСИ БЎЛИБ ЎТАДИ

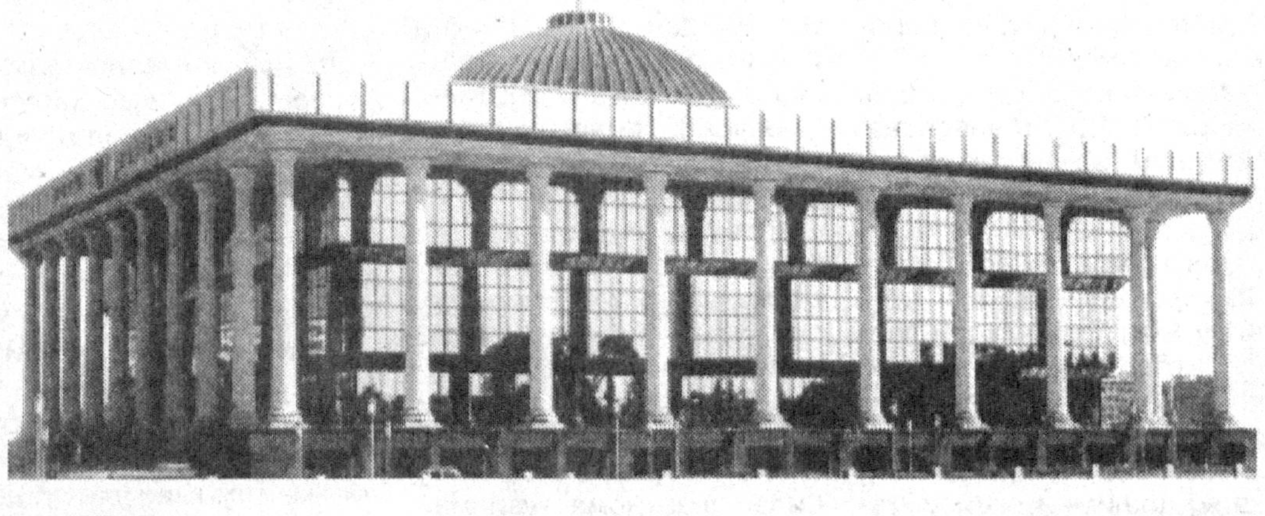

29 июл куни Олий Мажлис Кенгашининг мажлиси бўлиб ўтди.

Кенгаш ўз мажлисида 2002 йилнинг 29 августида Олий Мажлиснинг тўққизинчи сессиясини чақиришга қарор қилди. Унда сессия кун тартибига киритилган масалалар белгилаб олинди.

Истиқлолимизнинг шонли 11 йиллик тўйи арафасидаги ушбу сессияда мамлакатимиз истиқболини белгилаб берувчи талай қонунлар лойиҳалари муҳокама қилинади. Улар орасида матбуотимизнинг ҳуқуқий асосларини кенгайтиришга йўналтирилган қонунлар лойиҳалари ҳам бор. "Ахборот эркинлиги принциплари ва кафолатлари тўғрисида"ги, "Реклама тўғрисида"ги Қонунга ўзгартишлар ва қўшимчалар киритиш ҳақида"ги қонунлар лойиҳалари шулар жумласидандир.

Семинар

«ҚОНИҚАРСИЗ»

Яқинда ўтказилган тадқиқот чоғида Ўзбекистон оммавий ахборот воситаларининг дунёда бўлаётган воқеалардан аҳолини воқиф қилиш хусусидаги фаолиятига баҳо бериш ҳақидаги мурожаатга сўров ўтказилганларнинг 36 фоизи ана шу жавобни беришди.

Глобаллашаётган дунёда оммавий ахборот воситаларининг ўрни тобора юксалиб бормоқда. Илгари ОАВга шунчаки тарғибот воситаси сифатида қаралган бўлса, айни замонда у миллий хавфсизликни таъминлашнинг муҳим воситаси сифатида ҳам муҳим ўрин тутаётир. Зеро дунёда кечаётган воқеалардан огоҳлик миллий ўзига хослик, миллий манфаатлар дахлсизлигини таъминлашда ҳар галгидан муҳимроқ аҳамият касб этмоқда.

Ёт ғояларни сездирмай сингдиришга уринишлар, ахборот хуружлари содир бўлиб турган, манфаатлар тўқнашуви зоҳир бўлаётган айни замонда жаҳонда кечаётган воқеа-ҳодисалардан аҳолини тўлароқ воқиф этишда, мураккаб жараёнлар моҳиятини англатишда сиёсатчилар, халқаро мавзуда қалам тебратадиган журналистлар зиммасига кўп ишлар тушади.

Стратегик ва минтақалараро тадқиқотлар институтида бўлиб ўтган семинарда халқаро мавзуда ёзишга ихтисослашган таҳлилчи журналистлар мавжуд вазиятда олдинда турган вазифалар, уларни ҳал этиш билан боғлиқ муаммолар хусусида фикрлашдилар.

Семинарнинг дастлабки куни Р.Маҳкамовнинг "Ҳозирги даврда Ўзбекистонда ягона ахборот макони муаммолари", С.Жўраевнинг "ОАВда халқаро мавзуларнинг ёритилиши" мавзуидаги маърузалар тингланди. Шунингдек, аҳоли орасида ўтказилган мавзуга оид социологик тадқиқотлар натижалари маълум қилинди.

Тадқиқотлар ОАВнинг аҳолини воқеалардан воқиф қилиш борасидаги фаолияти хусусида сўралганлардан 27 фоизи қониқаётганини, 2 фоизигина бу фаолиятни аъло деб баҳолашини кўрсатди.

Семинар иштирокчилари демократик қадриятлар барқарорлашиб бораётган мавжуд вазиятда ОАВ, жумладан, журналистларнинг муштарийлар қизиқишларини мониторинг қилиш асосида иш услубини ўзгартиришлари лозимлигини таъкидладилар.

Билдирилган фикрлар юзасидан мунозаралар бўлиб ўтди.

Ўзбекистон Президенти ҳузуридаги стратегик ва минтақалараро тадқиқотлар институти, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги томонидан ташкил этилган семинар бугун ўз ишини давом эттиради. Семинарга оид материаллар билан газетамизнинг кейинги сонида батафсилроқ таништирамиз.

Соҳиба МАҲМАРАҲИМОВА.

УШБУ СОНДА:

ЗЎРАКИ ҚАРЗДОРЛАР
"ЖИГУЛИ"НИНГ ПУЛИГА ЭЧКИ ОЛГАН МАРДОНҚУЛ ПОЛВОН 2

КУНЧИҚАР ЮРТ САЛОҲИЯТИ 3
ҚИММАТГА ТУШГАН САБОҚ
ёхуд сунъий одам фожиаси

ЭРКДАЙ КЎТАРИЛАМАН...
ОМАД ОТИ ЧОПМАСА ҚИЙИН ЭКАН... 4

Ибрат

ФАОЛИЯТСИЗЛАР ЭМАС, ФИДОЙИЛАР КЕРАК

Бугунги таълим-тарбия жараёни, маънавий-маърифий ислоҳотлар тўғрисида фикр юритиш лозим бўлганда, негадир ҳазрат Алишер Навоийнинг мана бу мисралари хаёлимни банд қилаверади:

Ранж кўрмай киши топарму фароғ,
Кўнгли ўртанмайин ёнарму чароғ?
Тухм ерга кириб-чечак бўлди,
Қурт жондин кечиб-ипак бўлди.
Лола тухмича ғайратинг йўқму,
Пилла қуртича ҳимматинг йўқму?...

Улуғ шоир одамзоднинг яратувчилик қудрати, фикрий теранлиги, фаолиятдаги фидойилигини ана шундай мисраларда ифодалаган.

Республикамиз жанубидаги халқ хўжалиги, қишлоқ хўжалиги, саноатнинг турли соҳаларига етук, салоҳиятли кадрлар етказишдек эзгу мақсадлар билан яшаётган Қарши муҳандислик иқтисодиёт институти жамоаси йилнинг сўнгги чорагида мустақил институт сифатида ташкил топганлигининг 10 йиллигини нишонлайди. Истиқлолнинг меваси бўлган илмгоҳимизда бу санага қизғин ҳозирлик кўрилмоқда. Институт ректори Олий Мажлис депутати Муродилла Нормуродов меҳнат жамоамизни қатъий режа ва тадбирлар асосида юбилейни фаол ва ишчан кайфиятда қаршилашга руҳлантирмоқда.

Ҳудудни янада гўзал ва кўркамлаштириш, тарихий музей ташкил этиш, илмий-изланишлар самарадорлигини ошириш борасида саъй-ҳаракатлар кучайтирилди. Энг муҳими, барча профессор-ўқитувчилар, талаба ёшлардан ташаббус, изланиш, фидойилик талаб этилмоқда.

Маънавият-маърифат ишлари самарадорлигини ошириш, менинг назаримда, ўтказиладиган тадбирлар сонининг кўпайиши, қандайдир "соцмусобақалар"га ўхшаб кетадиган ҳолатни яратиш эмас, аксинча, бугунги фарзандларимиз дунёқарашини янада кенгайтириш, уларнинг интеллектуал салоҳиятларини ўстириш, баркамол шахс бўлиб етишишларига кўмаклашишдан иборат.

Ушбу ишларни ташкил этишда имкон қадар янгича йўналишлар, ўзгача услублар қидириш йўлидан юряпмиз. "Камолот" ёшлар ижтимоий ҳаракати, талабалар касаба уюшмаси, "Фидойи ёшлар", "Ижодкор ёшлар", "Заковат" клублари, Мустақиллик ва миллий истиқлол ғояларини тарғиб қилиш маркази, Вояга етмаган ёшлар билан ишлаш, Ҳуқуқий тарғибот маркази бу борада Маънавият ва маърифат бўлими билан ҳамжиҳатдир.

"Йилнинг энг истеъдодли толиби ва толибаси", "Заковат", "Сиз ўз ҳуқуқингизни биласизми?", "Миллий истиқлол ғояларини ўрганамиз", "Балли, қизлар!", "Келинг, фикрлашамиз", "Тафаккур ринги" каби кўрик-конкурс, интеллектуал ўйинлар, баҳс-мунозараларнинг ўрни беқиёс бўляпти. Бу тадбирларда талабалар қатнашиб, ўз билими, маҳоратларини намойиш қилсалар, уни томоша қилган ёшлар ҳам бир дунё таассурот, билим ва кўникма ҳосил қиладилар. Келгуси ўқув йилида бундай тадбирлар самарадорлигини янада чуқурлаштириш, фидойилик кўрсатишдан тортиниб, гоҳо ийманиб, қисиниб-қимтиниб, бир амаллаб дарсга келиб-кетиб юрган талабаларни ҳам кўпроқ жалб қилишни ўйлаяпмиз.

Таассуфки, қатор ўқув юртлари ва аксарият ташкилотларда маънавий-маърифий тадбирлар самарадорлигига етарли аҳамият берилмаслиги, бир қулоч ҳисоботлар учун қилинаётган тадбирлар кўпайиб кетганлигидан кўз юмиб бўлмайди.

Мақсадимиз ёшларимизнинг бугунни ва эртани теранроқ англаб етишларига кўмаклашишдан иборат экан, аввло уларни фаолиятсизлик ва сохталиклардан сақлашимиз зарурдир. Зеро, истиқлолнинг яшовчан, мустаҳкам бўлиши ҳаёт қадрини теран англаб, фаолиятдан тинмайдиган фидойи ёшларимизга боғлиқ.

Туйғур ХОЛМАТОВ,
Қарши Муҳандислик иқтисодиёт институти Маънавият-маърифат бўлими бошлиғи.

Мактуб

КЎПРИКСИЗ МАНЗИЛ

Ҳурматли таҳририят ходимлари! "Арзи ҳоли"мизни сизларга баён этмоқдан бошқа чорамиз қолмаганидан аввало узримизни қабул қиласиз, деган умиддамиз. Маълумингизким, бу йилги баҳор бениҳоя серёғин келди. Бу икки йилги қурғоқчиликни бошидан ўтказган биз, қашқадарёликлар учун айни муддао бўлгани аниқ. Бироқ, серёғин, сертошқин баҳор кунлари биз, тоғликлар учун бироз серташвиш келди.

Чироқчи туманининг «Қалқама» ширкат хўжалиги Лангар, Тарағай, Қуруқсой, Тулақул, Тутли, Ғаровли қишлоқларига олиб борадиган катта йўлнинг Ҳожисой, Қадамжо яқинидаги катта кўприк шу йилнинг 26 апрел куни тунда катта жала туфайли келган тошқин оқибатида бузилиб кетди. Бундай табиий офат қарияларнинг эслашига қараганда, бундан қарийб юз йил бурун рўй берган экан. Табиий офатдан кейин ўн мингдан зиёд аҳоли яшайдиган қишлоқларимизга автобус қатнамай қўйди. Бошқа автомашиналар ҳам айланма йўллар орқали қийинчилик билан ўтмоқда.

Кўприкни тузатиб беришни сўраб бормаган жойимиз қолмади. Фавқулодда вазиятлар бошқармаси туман ва вилоят бўлимларига, туман ва вилоят ҳокимликлари, суғурта бўлимларига қилган мурожаатларимизга фақат бир жавоб: пул йўқ. Ҳеч бўлмаса, ҳашар қилиб кўприк қуришга бош-қош бўладиган ҳомий ёки кайвонини ҳам топиб бўлмаяпти. Кўприксиз манзилдаги одамлар йўл топиб қаёққа ҳам бора оларди? Илтимос, ушбу "Арзи ҳоли"мизни газета саҳифаларида босиб чиқарсангизлар. Зора, дардимизга дармон бўладиган бирорта меҳрибон топилиб қолса?...

Аҳоли номидан Ғози РАҲМОН, журналист.

Манзара

ПОЙТАХТ «ЭГНИ»ДАГИ ДОҒЛАР

Шаҳар кўчалари бўйлаб борар экансиз, аввал қалбингиз равшан тортади. Сўнгра дил равшанлигини ғашликка айлантириб қўювчи манзара кўзга ташланиб қолади. Мисол учун, Чорсудан «Тинчлик» метросига етгунга қадар йўл четида симёғочлар ўрнатилган. Симёғоч ўз вазифасига қўшимча равишда яна бошқа бир хизматни бажаради. Симёғочларга турли концертларнинг афишалари ёпиштирилган. Санъаткорларнинг сурати туширилган афишалар ёмғирларда ювилиб хира тортиб қолган. Баъзиларини болалар йиртиб ташлаган. Бундай манзара эса кўчаларнинг кўркига дахл қилади. Афишалар устма-уст ёпиштирилавериб симёғочларни туянинг ўркачидай дағал қилиб қўйган. Уларни рекламалар учун ташкил этилган махсус жойларга жойлаштириш мумкин-ку. Эҳтимол, масъул раҳбарлар ана шу таклифни инобатга олар. Чунки шаҳарнинг марказий кўчаларига алоҳида эътибор қаратиш керак.

* * *

Пойтахтнинг «Собир Раҳимов» метро бекатидан чиқар экансиз, икки-уч инсоннинг товушидан қулоғингиз қоматга келади. Улар тинимсиз равишда: "ипподромга автобуслар бор", "ипподромга маршруткалар бор", дея қичқиради. Наҳотки, йўловчилар икки қадам наридаги транспортларни кўрмаса, деган хаёлга борасиз. Тўғри, уларнинг хизмати транспортларнинг қатновини тезлаштирар, бироқ, бундай хизматнинг бошқача усулларини ҳам ўйлаб кўриш мумкин-ку.

Мунтазам баланд товушда жар солиш оқибатидами, ёки бошқа сабаби ҳам борми, ҳар ҳолда бу овозлар жуда дағал тортган. Агар хориждан келган меҳмон, дастлаб унинг сўзини тушунмаса, ҳангу-манг бўлиб қолиши аниқ. Чунки фавқулодда ҳолатлардагина шундай бақириш мумкин.

Масъул раҳбарлар ана шу ҳолатга, албатта, эътибор қаратиши лозим. Эҳтимол автобуслар қатнови ҳақидаги эълонни тиниқ овозли мутахассисга ўқитиб, магнит тасмасига ёзиб олиш мумкиндир. Ҳар ҳолда бирор чора кўрилса, йўловчи кайфиятини танг қилишнинг олди олинган бўларди.

Гулзебо ИБРОҲИМОВА

Имтиҳон

«ҲУРРИЯТ»ГА БИР САВОЛ

Аввалги саволимизга Тошкент шаҳридан Қаюм Боймуродов, Шокиржон Олимов, Шоҳруҳ Маърифатов, Абдуқаҳҳор Муталов, Бахтиёр Ҳайдаров, Хуршид Иномжон, Юсуф Турсунов, Озод Ражабов, Карвонли, Абдулҳай Жўраев, Бухородан Журъат Воҳидов, Тошкент вилоятининг Бўка туманидан Орзумурод Ҳамроев, Наманагандан Музаффар Абдуллаев, Қўқондан Баҳромжон Қосимовлар "туз" деб тўғри жавоб йўллашди.

"Ҳуррият" жавоб йўллаган барча муштарийларига ўз миннатдорчилигини билдиради. Ва биринчи бўлиб тўғри жавоб топган муштарий **Қаюм БОЙМУРОДОВга** ўзининг камтарона совғасини беришни лозим топди.

Навбатдаги саволни тошкентлик муштарий Муқаддас Исаева йўллаган: ***"Тилимизда "юзи шувут бўлди" деган ибора бор. Бу ибора уялиб қолди, деган маънони билдиради. Бироқ нима учун шувут сўзи ибора таркибидан ўрин олган?***

Эслатиб ўтамиз: биринчи бўлиб тўғри жавоб йўллаган "Ҳуррият" муштарийсини "Ҳуррият"нинг камтарона совғаси кутмоқда.

Жавобларни 144-25-05 ва 41-52-72 рақамли телефонлар орқали ҳам йўллашингиз мумкин.

Янгилик

МЕҲМОНХОНАЛАР ТАЪМИРГА ТУШДИ

Мамлакатимиз пойтахти аҳолиси ва меҳмонлари шу кунларда "Дўстлик", "Россия", "Тошкент" ва бошқа айрим меҳмонхоналарда таъмирлаш ишлари бошланганига гувоҳ бўлмоқдалар. Аммо бу таъмирлаш нега, ким томонидан, нима мақсадда бошлангани хусусида турли миш-мишлар юрибди. Улардан қай бири рост, қай бири ёлғонлигини билиш қийин. Шу боис мухбиримиз ушбу масалага ойдинлик киритиш учун Тошкент шаҳар ҳокимлиги, Давлат Мулк қўмитаси мутасаддиларига учрашди.

Бироқ бу идоралардан ҳам барча саволларга жавоб берадиган мукаммал маълумотлар олишнинг иложи бўлмади. Мутасаддилар "ҳозирча ҳеч нарса маълум эмас, кейинроқ хабар олинг", деган гапни рўкач қилишди.

Шунга қарамай, мухбиримиз ўзининг номини ошкор қилишни истамаган масъул шахсдан айрим маълумотларни олишга муваффақ бўлди. Қуйида шуларни эълон қилмоқдамиз.

— **"Россия" меҳмонхонаси** –128 ўринли хоналарни таъмирлашга "Демир групп" компанияси пудратчи этиб белгиланди. Таъмирни Туркэксимбанки кредити асосида амалга ошириш режалаштирилган.

— **"Тошкент" меҳмонхонаси** – 268 ўринга мўлжалланган хоналарни "Айсел" компанияси Туркэксимбанки кредити асосида таъмирлашга киришди. Меҳмонхона Шарқ ва Ғарб услуби омухталанган ҳолатда таъмирланади. Унинг лифтлари ҳовлидан кўринадиган панорамали бўлиши, чўмилиш ҳавзаси - бассейн ва бошқа қулайликлар яратилиши режалаштирилган.

— "Дўстлик" меҳмонхонаси – 188 ўринли. "APEAS" компанияси бош пудратчи сифатида Туркэксимбанкининг кредити асосида таъмирни амалга оширади. Бу ерда ерости гаражи қуриш, хоналар, заллар шифтларини баландлатиш, ойналар ишлатишда Қувасойдаги "Кварц" акциядорлик уюшмаси маҳсулотларидан фойдаланиш кўзда тутилган.

— "Чорсу" меҳмонхонаси "Импро ЛТД" компанияси томонидан таъмирлаб тугатилади. Ушбу меҳмонхона уч юлдузли мавқега муносиб бўлиши керак. "Ўзбекистон" меҳмонхонасининг 137 хонаси таъмири "Фардо" компанияси "Қурилишиншоот-таъмир" ташкилоти пудратчилигида амалга оширилади.

"Турон" меҳмонхонасини Ҳиндистон компанияларидан бирига сотиш юзасидан музокаралар олиб борилмоқда.

Юқорида номлари тилга олинган меҳмонхоналар 2003 йил апрели бошигача тўлиқ таъмирдан чиқарилиши режалаштирилган. Бу мамлакатимизга келаётган меҳмонлар, сайёҳларга хизмат кўрсатиш даражасини юксалтириш, шаҳримизни ва Ватанимизни янада обод ва кўркам қилиш мақсадида амалга оширилмоқда.

Бу иншоотлар қурилиши хусусида янги маълумотларни мутасадди кишилар уларни тақдим этишга тайёр бўлганда эътиборингизга ҳавола этамиз.

Саодат АЮПОВА,
"Ҳуррият" мухбири.

Тақдимот

ЯНГИ «ХИЁБОН»

1990 йилда Ўзбекистонда 279 та газета ва журнал нашр этилар эди. Ҳозирга келиб, улар сони 721 тадан ошди. Бу Ўзбекистонда эркин фикр минбари кенгайиб бораётганини кўрсатади.

Яқинда муштарийлар эътиборига янги нашр тақдим этилди. "Хиёбон" номли бу нашр муштарийларга ўзини "янги даврнинг янги газетаси", деб тақдим этган. Бош муҳаррир Зариф Ҳикматзода газетанинг миллий матбуотимиз байрами кунида эълон қилинган илк сонида бу нашр "газетхонларнинг яқин суҳбатдоши, йўлдоши ва муштарак ҳаётимизнинг ҳақиқий ойнаси бўлишига" умид билдирган.

Газетанинг илк сони энг аввало муқованинг ранглилиги билан ажралиб туради. Унда турфа қизиқишга эга кишилар ўзлари ёқтирган мавзудаги мақолаларни ўқишлари мумкин. Газетада эълон қилинган "Шарқона жинсий ахлоқ", "Харита олдида", "Интер олам", "Бекалар саҳифаси", "Хиёбон"да жиддий гап", "Муҳаббат мамлакати" каби рукнлар остида эълон қилинган материаллар ўқувчилар этиборини тортади.

Ҳозир мамлакатимизда янги нашрлар сони тобора ортиб бормоқда. Умид қиламизки, ушбу нашр ҳам ўз ўқувчиларига эга бўлади, миллий маънавиятимиз ривожига муносиб ҳисса қўшади.

Баҳодир Тўпаев,
Жаҳон тиллари университети Халқаро журналистика факультети талабаси

О-ла!

МЕҲМОНЛАР О-ОЗГИНА АРАЗЛАШДИ

Асаб кетди — ҳисоб кетди!

Футбол бўйича жаҳон чемпионати ҳаяжонлари а-андак босилган, миллий чемпионатимиз иштирокчилари ҳам нафас ростлашга улгуриб-улгурмаган шу кунларда аж-жойиб тадбир бошланди, денг.

Майдонда кимсан Прокуратура ходимлари!

Улар ўзларининг беминнат дастёри ва толмас тарғиботчиси бўлган "Қонун ҳимоясида" журнали ва "Ҳуқуқ" газетаси бирлашган таҳририяти таъсис этган Кубокни қўлга киритиш илинжида енг шимаришган.

Ўтган ҳафта Фарғонада водий вилоятлари прокуратура ходимларидан ташкил топган уч жамоа беллашдики, биринчи ўйингаёқ гувоҳ бўлган томошабиннинг завқдан кўра ҳайрати ошади.

Биринчи ҳайрат шуки, мусобақанинг ташкилий томонига гап йўқ. Нақ шоунинг ўзи бўлди: таниқли санъаткорларнинг хонишлари, қақажон раққосаларнинг ғамзага уйғунлашган хиромларидан сўнг майдонга Фарғона ва наманганлик қонун пешволаридан иборат икки жамоа таклиф этилди.

Мухлису мухлисаларнинг ҳуштак-қийқириқлари билан бошланган ўйин 10 дақиқа ўтиб-ўтмай тўхтаб қолди. Боиси шу вақт ичида меҳмонларнинг бир ўйинчиси сариқ, иккинчиси қизил карточка билан "сийланиб", дарвоза томон жарима тўпи белгиланган эди. Бунга норозилик сифатида наманганликлар майдондан намойишкорона чиқиб кетишди. Наманган вилоят прокуратураси раҳбарларининг панд-насиҳати кор қилди чоғи, ўн дақиқа ичида меҳмонларнинг арази тарқаб майдонга қайтишди. Бироқ четлатилган ўйинчи рақамланган либосини алмаштириб, жамоадошлари қаторига кириб олган экан, уни топиб четга чиқаргунча ҳакамларга қўшилиб мураббийлар ҳам озроқ "тер тўкишига" тўғри келди.

"Асаб кетди — ҳисоб кетди", деганлари тўғри экан: меҳмонлар биринчи бўлимда битта, иккинчи бўлимда иккита тўп ўтказиб юборишди. Ҳисоб: 3:0!

Агар "даҳанаки жанглар" эътиборга олинганида борми, нақ "сухой" ҳисобида меҳмонларнинг қўли баланд келган бўларди: ҳакамдан норозилик бўйича Кореяга ютқазган Италия ҳам наманганликлар олдида ип эшолмасди-ёв!

Иккинчи ҳайрат шундаки, ўйиндан сўнг учрашувни фаол ўтказган меҳмон ўйинчиси ташкилотчилар томонидан таъсис этилган совғани олишдан са-ал бўлмаса бош тортаёзди...

Учинчи ҳайрат: иштирокчилар шарафига уюштирилган зиёфатда хизмат қилган санъаткорлардан бири "Гол! Гол! Гол!" қўшиғини айтвориши оқибатида меҳмон ўйинчилар хайр-маъзурни насия қилиб жўнаворишди.

Бунга парво қилмаган ғолиб жамоа ғалабасини рақсга тушиб нишонлади: ас-са!

Тоҳса БОСАР

P.S. Орадан икки кун ўтгач, фарғоналикларга қарши майдонга тушган Андижон вилояти прокуратураси жамоаси ўз дарвозасидан жавобсиз 8 та тўп олиб чиқибди. Улар ҳам ўйиндан сўнг аразладимийўқми — бизга қоронғу.

Mustaqil gazeta
HURRIYAT

Журналист текшируви

ЗЎРАКИ ҚАРЗДОРЛАР

Бош муҳарриримиз "Текшириб келинг!" деб қўлимга тутқизган шикоят хатининг адресига кўз ташладим-у, гапнинг очиғи, таажжубга тушдим. Чунки, яқингинада ўша ерда – Жиззах вилоятининг Мирзачўл туманида ижодий сафарда бўлиб қайтган бир ҳамкасбим Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини амалга ошириш, таълим муассасаларининг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш борасида мазкур туманда ғоят ибратли ишлар амалга оширилаётганлиги хусусида тўлиб-тошиб гапирганди. Буни қарангки, айнан ўша мақталган тумандан шикоят тушиб турибди. Ажабо, ким ҳақ: ҳамкасбимми, шикоятчими? Текширув натижаларининг мухтасаргина баёнидан, ўйлайманки, бу саволга жавоб келиб чиқади.

Шикоят хатида энг аввало ғоят долзарб муаммо – иш ҳақи тўланишининг кечиктириб юборилаётганлиги масаласи кўтарилган. Биз "ғоят долзарб" иборасини атайлаб ишлатяпмиз. Чунки, моддий манфаатдорлик тўла таъминланган тақдирдагина иш олға босади. Зеро, шу йил 19 март куни Вазирлар Маҳкамаси томонидан "Иш ҳақи ўз вақтида тўланишига доир қўшимча чора – тадбирлар тўғрисида" махсус қарор қабул қилинганлиги ҳам бежиз эмас. Мазкур қарорда ишловчиларга иш ҳақлари ўз вақтида тўлаб борилиши ғоят аниқ ва кескин қилиб қўйилган, бунинг учун раҳбарлар шахсан жавобгар эканликлари кўрсатилган. Аммо...

Биз шикоят хатида рақам этилган меҳнат жамоаси – Усмон Носир номли мактабда бўлган чоғимизда ўқитувчилар бу масалада хат муаллифи билан якдил эканликларини билдиришди. Зеро, улар август ойи эшик қоқиб турганлигига қарамай май, июнь ойлари учун тўланиши лозим бўлган маошларини ҳам, таътил пулларини ҳам олишолмаган. Унда қандай қилиб кун кечиришяпти, дейсизми? Оддийгина: сигирлари борлари сут-қатиқ сотиб, сигири йўқлари таниш тижоратчилардан кундалик эҳтиёж молларини қарзга олиш ҳисобига. Айтишларича, айрим ўқитувчилар дўкондорлардан қирқ-эллик минг сўмгача қарз бўлиб қолишган. Ҳолбуки, айни вақтда мазкур мактаб жамоасидан туман халқ таълими бўлими 4249685 сўм миқдорида қарздордир! Энди шунча пули бор зиёли инсонларнинг арзимаган бир кило шакар ёки икки дона хўжалик совуни учун бир тижоратчи олдига бош эгиб боришини кўз олдингизга келтиринг! Ахир, бу ҳол кишини нафақат моддий, балки руҳан ҳам эзмайдими, халқ ўқитувчисининг иззатини ерга урмайдими?! Вилоятлардаги кўплаб тажрибали муаллимларнинг мактабни ташлаб, бошқа соҳаларга ўтиб кетаётганликларининг бир илдизи мана шундай зўраки қарздорликларга ҳам бориб тақалмасмикин...

Шикоят хатида кўтарилган бошқа бир масалага ўтишдан олдин Сиз, азиз газетхондан узр сўраган ҳолда (чунки, кайфиятингизга ёмон таъсир қилиши мумкин) бир рақамни эътиборингизга ҳавола этмоқчиман: туман ўқитувчилари маош ва таътил пулларини қўшиб ҳисоблаганда қарийб эллик миллион сўм миқдоридаги ўз ҳақларини ололганлари йўқ. Ана шунинг натижасида кўплаб муаллимлар, юқорида таъкидлаганимиздек, зўраки қарздорларга айланиб қолишмоқда.

Хатда жорий йилнинг февралидан бошлаб ҳар ойда фақат 7-8 нафар ўқитувчига ўн беш фоизлик устама ҳақ тўланаётганлиги ҳақида ҳам ёзилган эди. Туман халқ таълими бўлимининг мудири Қосим Отабоев буни инкор этмади, аксинча барчага барбир эмас, ҳар мактабдан тавсия қилинган пешқадам ўқитувчиларга қўшимча ҳақ тўлашни илғорларни моддий рағбатлантиришнинг самарали бир усули сифатида таърифлади. Келинг, бу усулга баҳо беришни мутахассис ва мутасадди жанобларга ҳавола қилайлик-да сўзимизни бошқа томондан давом эттирайлик.

Шикоятчининг ўқитувчилар маошидан ҳар ой "комиссия ҳақи" сифатида 250 сўм ва "банк харажати"га деб 250 сўм ушлаб қолиниши хусусидаги даъвосини биз суҳбатда бўлган ўқитувчиларнинг биронтаси ҳам тасдиқламади. Аммо унинг бошқа бир фикрини О. Сафарова ва Т. Эгамбердиевалар қисман тасдиқлашди. Уларнинг гувоҳлик беришларича, мактабнинг иситиш системаси қиш давомида тахминан бир ойча ишлаб турган, ўшанда ҳам бинонинг маълум бир қисмини оз-моз илитган, холос. Лекин шунга қарамай тўрт кишига бутун иситиш мавсуми – беш ой мобайнида ҳақ тўлаб борилган. Мактаб директори бу ҳолни иситиш системасини тубдан таъмирлашни ўз бўйнига олган "Маданият" хусусий кичик корхонаси ишларни ўлда-жўлда қолдирганликлари билан изоҳлади. Бу изоҳда озми-кўпми ҳақиқат борга ўхшайди. Шикоят хатида кўтарилган кейинги бир муҳим масала хусусидаги фикримиз билан танишгач, бунга ишонч ҳосил қиласиз, деган умиддамиз.

Биз қаламга олган воқеалар рўй берган илм даргоҳи қурилганига 1993 йилда капитал таъмирга муҳтож бўлиб қолган эди. Ниҳоят орзиқиб кутилган кун келди - ўтган йил июнь ойининг олтинчи кунида мактабни тўлиқ капитал таъмирдан чиқариш тўғрисида Дўстлик туманида жойлашган "Маданият" хусусий кичик корхонаси билан шартнома тузилди. Кўп ўтмай таъмирлаш ишлари ҳам бошлаб юборилди. Аммо кунлар кетидан ҳафталар, ҳафталар ортидан ойлар ўтгани сари ўқитувчи-ю ўқувчиларнинг қувончларига сув сепила борди. Сабаби, "Маданият"чилар маданиятли, лабзи ҳалол инсонларга хос иш тутишмади. Таъмирлаш ишларини шу даражада чала-ярим, ўлда-жўлда бажаришдики, бу борада уларни бемалол Гиннеснинг рекордлар китобига киритиш мумкин. Шартномага кўра улар қуйидаги ишларни амалга оширишлари лозим эди: иккита ўқув корпуси ва меҳнат корпусини, спорт зали ва мажлислар залини тўла таъмирлаш, мактаб ҳудудини плита девор билан ўраш, мактаб ҳовлисини ободонлаштириш, жумладан, асфальтлаш, мактаб томини шифер билан қайта ёпиш...

Афсуски, бу ишларнинг биронтаси ҳам тўла ва сифатли қилиб охирига етказилмади. Мактаб ҳудудига кириб борар экансиз "Шартномага кўра мактаб атрофи плита девор билан ўралиши керак эди-ку, қани ўша плиталар?!" дея таажжубга тушасиз. Ўралмаган дарвозадан ичкари киришингиз билан сувсизликдан қоп-қора чўпга айланган кўчатлар таажжубингизга таажжуб қўшса, кўполгина иситиш қозонларнинг очиқ ҳавода қаққайиб туриши Сизни тамомила лол-у ҳайрон қилиб қўяди. Бошқа жиҳозларни айтмай қўйинг, ҳатто биронта ҳам ўриндиғи бўлмаган, хувиллаб турган мажлислар залига кирганингизда яна қайта ҳайратга тушасиз: "наҳотки, булар йиғилишларни ойлаб тик туриб ўтказишса?!.."

Таъмирдан кейинги нуқсонларни бирма-бир санаб кайфиятингизни тушириб ўтирмайлик. Аммо бир нарсани айтиб ўтмасак бўлмас. Чунки, таъмирчилар кўкракларига уриб "бошқа ишлар чала-чулпа бўлса ҳам шиферни охирига етказдик" деб мақтанишлари мумкин. Ҳа, улар қанчадан-қанча маблағ эвазига, не машаққатлар билан олиб келинган шиферларни шу даражада "мустаҳкам" қоқишдики, уларнинг бир қисми илк шамолдаёқ осмонга "парвоз қилди". Натижада режада кўзда тутилмаган бўлса-да шифер синиқларини териш ҳашари уюштирилди. Тўсинлар ораси, девор ва шиферлар ўртаси ҳамон очиқ турганлигини кўриб, ҳали бунақанги "ҳашар"лардан анча-мунчасини уюштиришга тўғри келмасайди, деган ташвишли ўйга бордик...

Қиш бўйи ёнтириб ишламаган иситиш системаси ҳақида яна икки оғиз сўз. Мактабда 4 дона иситиш қозони мавжуд бўлиб, бу қўполгина қозонларнинг қайси стандартга тўғри келишини ҳозиржавоб Хўжа Насриддин ҳам айтиб беролмайди. Боз устига уларнинг атрофи мутлақо ўралмаган. Бу ҳолда сув қандай исийди? Энг ёмони, остида олов ёниб турган қозонлар атрофида шўх болалар ўйнамаслигига, демакки, уларга зиён-заҳмат етмаслигига кафолот йўқ. Мактаб директори Э. Маллаев ана шу ҳолатдаги иситиш ситемасидан фойдаланишларига ҳеч ким эътироз билдирмаганлигини айтганида биз "мирзачўллик ёнғиндан муҳофаза қилиш ходимларининг юракларига балли-е!" деб юбордик.

Иситиш системасини талаб даражасида таъмирлаб, уни босим нисбатан юқори бўлган М. Авезов номли мактаб газ тармоғига улаб беришни ўз зиммасига олган "Маданият" кичик корхонасига икки миллион сўм ўтказиб берган туман халқ таълими бўлими раҳбариятининг сахийлигига ҳам тан бердик. Ва бошланғич синфлар ўқувчиларининг совуқ хоналарда қалтираб ўтиришларини кўз олдимизга келтириб чин дилдан дуо айладикки, "э, бор Худоё, пулни олволиб думини тутқизмай юрган таъмирчиларга тезроқ инсоф бергайсан!.."

Биз узоқ йиллар маориф соҳасида ишлаган тажрибали ўқитувчилар билан гаплашганимизда улар кейинги бир йил ичида, аниқроғи, туманга Муса Анорбоев ҳоким бўлиб келганидан сўнггина таълим муассасаларига эътибор берила бошлаганлигини, хусусан, биз танқид қилаётган мактаб таъмири учун ажратилган маблағ ҳам шу эътиборнинг бир кўриниши эканлигини қайта-қайта таъкидлашди, бу ерда амалга оширилаётган хайрли ишлар, тўпланган тажриба тўғрисида ижобий мақола ёзишимизни илтимос қилишди. Муҳтарам мураббийларнинг сўзларига ишонмасликка ҳаққимиз йўқ. Туманда таълим муассасалари таъмирига ҳар йилгидан кўпроқ маблағ ва қурилиш материаллари ажратилаётганлигига текширув чоғида ўзимиз ҳам ишонч ҳосил қилдик. Айниқса, туманнинг саховатли фермерлари мактабларга ҳар гектар ер ҳосилидан ўн беш килограммдан буғдой тортиқ этиш ташаббуси билан чиққанликлари, бу эзгу ташаббус ихтиёрий тарзда қўллаб-қувватланаётганлиги ғоят ибратлидир. Бу ишга ҳокимиятнинг, ҳатто мактаб маъмуриятининг ҳам аралашмаётганлиги, буғдой тўплашни маҳаллалардаги оқсоқоллар ва бошқа обрўли кишилар ўз қўлларига олганликлари бу иш "юқори"нинг зуғумисиз амалга оширилаётганлигига ишонч уйғотади. У. Носир номли мактабга ҳам қишлоқдаги фермерлар олти тоннага яқин буғдой тортиқ этишибди. Уни сотиб, пулини таъмирдаги камчиликларни бартараф этишга сарфлашмоқчи. Бу саъй-ҳаракатлар мақтовга лойиқ, албатта. Аммо шикоят хатида баён этилган камчиликлардан ҳам кўз юмиб бўлмайди. "Ҳар тўкисда бир нуқсон" деганлари шу бўлса керак-да...

Мақоламизни эса яхши бир истак билан ниҳояламоқчимиз: туманнинг қишлоқдаги мактабларида рўй бераётган юқорида баён этилган каби нуқсонлар тезроқ бартараф этилсин, ана шунда биз ҳамсуҳбатимиз бўлган мураббийлар айтишган ижобий мақолани бажон-у дил ёзамиз!

Мухторали НОСИРОВ,
"Хуррият"нинг махсус мухбири.

Эътироз

АДОЛАТНИ ҚОНУН ТИКЛАЙДИ

"Адоват адолатдан устунми? ("Хуррият", 24 июл, 2002й)

Ҳурматли таҳририят! Биз сўз эркинлиги таъминланган ҳуқуқий жамият қуряпмиз. Лекин сўз эркинлиги айтилаётган ва ёзилаётган ҳар бир сўз учун жавоб бериш масъулиятини ҳам юклайди. Шу маънода сизнинг газетангиз айни менинг фаолиятимга боғлиқ танқидий материал эълон қилди.

"Шикоят"да кўтарилган муаммолар юзасидан кейинги икки йил давомида ўндан ортиқ турли ташкилотлар текширув ўтказишди ва уч марта суд бўлди. Бошқача айтганда, шу масала бўйича корхонада икки йил давомида уч томга яқин ҳужжатлар тўпланиб қолди. Афсуски, бу ҳужжатларнинг ҳаммаси билан кенг жамоатчиликни таништиришнинг имкони йўқ. Шундай бўлса-да, шикоятда кўрсатилган масалаларнинг моҳиятига тегишли баъзи масалаларга ойдинлик киритишни маъқул топдим.

1. И. Абдурахимовнинг келтирган шикоятида асосан умумий гаплар таъкидланади. Шикоятчи шу пайтгача худди газетадаги каби судга ҳам ва текширувга келган ўндан ортиқ ташкилотларга ҳам асосли далил кўрсата олгани йўқ.

2. И. Абдурахимов мендан қонуний ишлашни талаб қилгани учун ишдан кетган эмиш. Унинг айтишича, корхонадаги ноқонуний ишлар унинг акцияси учун фойда олиш даражасини камайтирар экан. Тўғри маслаҳат бергани учун менинг "адоват"имга йўлиқибди.

Бу ерда мен иккита ҳужжатни ҳавола қиламан. И.Абдурахимов мен раҳбар бўлиб келган пайтим 60 минг, бир йилдан сўнг - 2000 йилда 235 минг, 2001 йилда эса 705 минг сўмлик акция сотиб олган. Бунинг эвазига 450 минг сўм дивидент олган. Агар корхонада "маҳсулотни сотишда, молия хўжалик фаолиятини юритишда, мол сотиб олишда, иш юритишда қонунларга риоя қилмаслик" ҳолати ҳукм сурганда 2 йил ичида шунча даромад олармиди?

Иккинчи ҳужжат шундан иборaки, "Шўртаннефтгаз" УШКнинг рентабеллик даражаси 1998 йили 283 фоиз эди. 2001 йил якунларига кўра бу кўрсаткич 461 фоизни ташкил этди. Агар мен хушомадгўйларни атрофимга тўпласам, корхонанинг рентабеллик даражаси шунча ўсармиди?

Мен қайси танишимни, қариндошимни, қайси хушомадгўйни ишга олибман? Қайси малакали мутахассисни ишдан ҳайдабман? Бу ҳақда шикоятчининг қўлида биронта далил бормикин? Бўлса нега судга ва юқори ташкилотларга шу пайтгача кўрсатмади? Қуруқ гап қонунларимизга кўра туҳмат ҳисобланади.

3. Шикоятда "ҳайфсан" олиш масаласи очиқ ёритилмайди. Яъни юрист-маслаҳатчи бўлиб ишлаган И.Абдурахимовнинг ёзма хулосаси бўлмаган ҳолда мен унинг имзосига қараб, демак ҳаммаси жойида экан, деб қўл қўйиб юборган 21 та ҳужжат учун менга ҳам юқори ташкилотлар томонидан "ҳайфсан" берилгани ҳақида лом-мим демайди.

Кейинги "ҳайфсан" ҳақидаги маълумоти ҳам ўқувчини чалғитади. Олдинги "ҳайфсан"идан бир ҳафта ўтмай, И. Абдурахимов ҳисобхонага сўроқсиз кириб, менинг ва корхона раҳбарларининг архивга юборишга тайёрланган олдинги ойлардаги иш ҳақи ҳисоботлари тикилган китоб ичидан бир варағини йиртиб олиб чиқиб кетаётганда ушланган. Иккинчи "ҳайфсан" айнан ана шу ғаразли ҳаракати учун берилганди.

Мавжуд қонунларда иш берувчи ва ходим ўртасида меҳнат шартномаси тузиш мажбурийлигини била туриб И. Абдурахимов бундан бош тортган ва бундай шартнома ноқонуний деб туриб олган. Оқибатда у билан шартнома тузилмай қолган. Ҳуқуқ маслаҳатчиси ўзини шундай тутса, қолганлар бу ҳолатни қандай баҳолашади?

И.Абдурахимов "О.Муродов судга мурожаат қилишимга тўсқинлик қилди", деб ёзади. Мен қандай қилиб унинг судга мурожаат қилишига тўсқинлик қилоламан? Ахир унинг аризасига кўра 2 марта суд бўлиб ўтди-ку! Ҳар иккала усуд жараёнида ҳам унинг ишдан бўшатилиши қонуний бўлгани тасдиқланди. Аслини олганда, И.Абдурахимовнинг ўзи менинг даъвоим бўйича ўтказилган суд жараёнларига қатнашмай юрди.

Умуман олганда Илҳом Абдурахимов икки йилдан бери турли ташкилотларга мени бадном қилувчи маълумотлар юбориш билан шуғулланиб келяпти. Ўндан ортиқ ташкилотларнинг хулосалари ва иккита суд қарори уни қаноатлантирмади. Оқибатда учинчи судда асоссиз маълумотлар тарқатиб менинг обрўйимни тўккани учун ундан 1 миллион сўм миқдорида маънавий зарар ундирилиши хусусида қарор қабул қилинди ва унинг зиммасига бундан буён сохта маълумотлар тарқатмаслик, шаъним ва обрўйимга путур етказмаслик мажбурияти юкланди.

Хуллас, қонун ва суд адолатнинг ҳар қандай адоватдан устун эканини тасдиқлашига ишонаман.

Олим МУРОДОВ,
"Шўртаннефтгаз" УШК бошлиғи, Олий Мажлис депутати

ТАҲРИРИЯТДАН: ***Матбуот низолашаётган икки томон ўртасида ҳакамлик қилувчи маҳкама эмас. Бироқ, фуқаро у ким бўлишидан қатъи назар ўз фикр-мулоҳазаларини эркин ифода этиш ҳуқуқига эгаки, бу ҳол Бош қомусимизда кафолатланган. Айни шу нуқтаи назардан фуқаро И. Абдурахимовга газетамиз орқали чиқиш қилишига имконият берилган эди. Бу мулоҳазаларга "Шўртаннефтгаз" корхонаси раҳбари О. Муродов ўз муносабати акс этган материални келтирди. Шу боис биз иккинчи томоннинг фикрларига ҳам ўрин бериб хулосани чиқаришни ўқувчилар ҳукмига ҳавола этамиз. Матбуот фикр уйғотувчи восита холос. Сўнгги сўзни айтиш эса ҳуқуқни муҳофаза қилиш идораларига тан.***

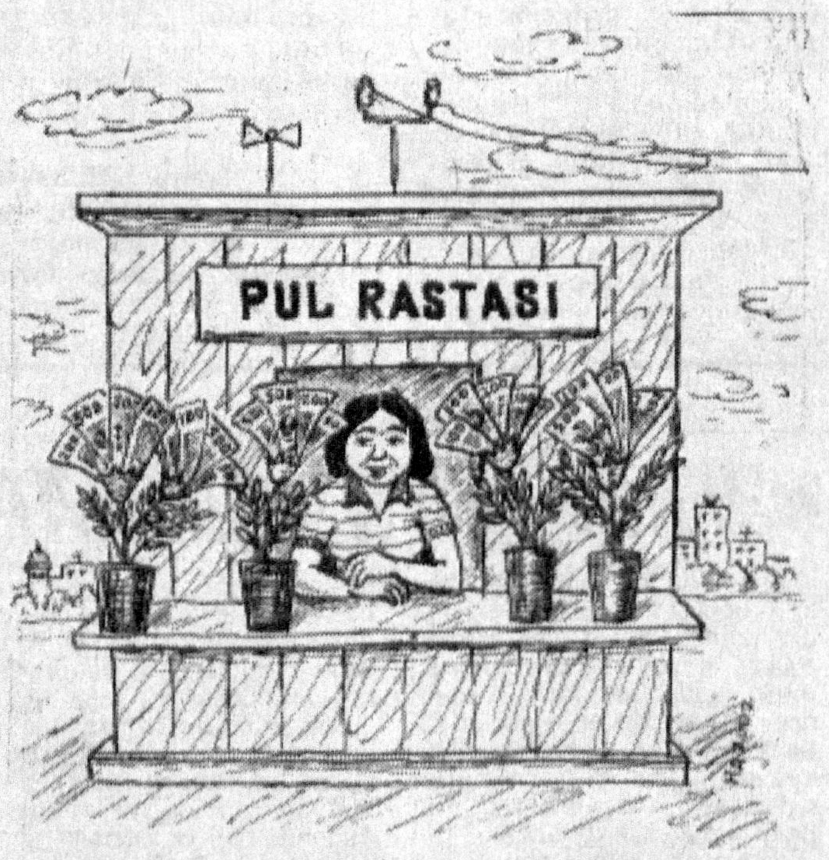

— Гулга кеп қолинг!..

Абдурасул ҲАКИМОВ чизган расм

Тажриба

БОЙСУНДА ЗАЙТУНЗОР

Уйчининг ўйи битгунча таваккалчининг иши битган экан. Ҳаётда бунинг исботини ҳар қадамда кўриш мумкин. Ҳар кимнинг табиати, феъли ўзига яраша дегандек, таваккалчиликни тадбиркорликка йўйиб бўлмаса-да, таваккалчиларда мустақил фикрлаш, масъулият ҳисси, журъат ва ишонч ўзгача бўлади. Бойсунлик А.Ибодуллаев ана шундай, қизиққан нарсасига бир уриниб кўрадиганлардан. Тенгдошларидан айрича томони, "ҳарфхўррок", қўлига тушган китобми, рисоламми, газета-журналми, бир бошидан майдалаб ўқиб чиқади. Ўқиганда ҳам ҳижжалаб, берилиб ўқийди. Бу гал ҳам қаердандир қўлига боғдорчилик ҳақидаги рисола тушиб қолди. Бир-икки қайта ўқигач, тинчи бузилди, танишларига маслаҳат солганди, орзуга айб йўқ, деб кулиб қўйишди.

— Ахир, Ўзбекистоннинг иқлим шароитида қуруқ таёқни қадасанг, барг ёзади. Ўрта Ер денгизи атрофи мамлакатлари, узоққа борманг, Туркманистондан иқлимимиз, тупроғимиз, еримизнинг нима ками ёки фарқи бор. Айниқса, Сурхондарё субтропик ҳудуд ҳисобланиб, биздаги хурмо, лимон, мандарин, шакарқамиш кўп жойларда ўсмайди. Бу нарса менга тинчлик бермасди, — дейди А.Ибодуллаев.

Қандайдир рисоланинг таъсиридан Бойсун тоғ ёнбағирларида зайтунзорлар барпо этиш ишқи уни қамраб олганди. Пойтахтдаги субтропик тажриба станцияларидан бирида зайтун кўчатлари борлигини билди. Эрта баҳорда 400 туп зайтун кўчатини Бойсун тумани "Работ" жамоа хўжалигига келтириб ўтказишди. Ҳозирги саратоннинг чилласида ниҳолларнинг 70 фоиздан кўпроғи ўзини тутиб олганлиги қувончли ҳолдир. "Работ" жамоа хўжалиги раиси агар имконият топса, келгусида фойдаланиш қийин бўлган юзлаб гектар тошлоқ ва шўрхок ерларда зайтунзорлар барпо қилмоқчи.

Таваккалчилик ва тажрибанинг натижаси ҳозирча шу; биринчи бўлиб зайтунзор боғи бунёд этилди. Тоғ этакларида зайтун дарахти кўкаришига боғбонлар ҳам, мутахассислар ҳам ишонишди.

Сурхондарёнинг кўпгина ҳудудини зах, шўр, тошлоқ ерлар ташкил этади. Бундай фойдаланилмай келинаётган ерлар минг-минг гектарлардан иборат. Шундай экан, имконият ишга солинса, биринчидан, ташландиқ ерлардан унумли фойдаланиш, иккинчидан, атроф-муҳит, экология мусаффолигини сақлаш, учинчидан, аҳолини табиий тоза маҳсулот билан таъминлаш ва муқим иқтисодий даромад олишга эришиш, шу баробарида аҳолини ишсизлик муаммосидан қутқариш масаласи ҳал бўлади. Келажакда субтропик боғдорчилик маданияти ва саноатини тиклаш туфайли янги қайта ишлаш корхоналарини бунёд этиш имкониятлари қай даражада? Масаланинг шу жиҳатлари кўпроқ қизиқтиргани боис, Деновдаги жанубий ўзбек мева-узумчилик тажриба станцияси директорининг илмий ишлар бўйича муовини, биология фанлари номзоди Қайнар Файзиев билан мулоқотда бўлдик.

— Бизнинг тажриба станциямизда бир неча ўн йиллардан буён 60 тупга яқин зайтун дарахти парвариш қилинади. Маълумки, бу фойдали дарахтнинг бир юзу элликдан ортиқ тури мавжуд бўлиб, Ўрта Ер денгизи атрофида қадимдан макон тутган Греция, Эрон, Туркия, Хитой, Жазоир, Марокаш, Тунис, Испания, Италия, Португалия каби мамлакатларда унинг мевасидан кенг фойдаланишади.

Қўшни мамлакатлардан Туркманистоннинг Балқон вилоятида, Қорагала туманида зайтун плантациялари мавжуд. Унинг мевасидан инсон учун жуда зарур бўлган парҳез ёғи олинади. Иккинчи-учинчи ишловда эса техник мой, алиф тайёрланади. Қулай томони — зайтун қаламчаси ва уруғидан кўпаяверади. Сурхондарё вилоятига мос томони шундаки, сувсизликка чидамли, зах ва шўрхок ерларда бемалол ўсади. Тўрт-беш йилда ҳосил бера бошлайди. Ўн-ўн икки йилда эса ҳар бир дарахтдан 20-25 килограммдан мева олиш мумкин. Зайтун дарахти олти юз йилгача умр кўради. Шу жиҳатдан олиб қараганда, бир марта қилинган меҳнатнинг самарасини асрлар давомида кўриш мумкин.

Бойсунда зайтунзор боғ ташкил этишиб, савоб ишга қўл уришибди. Вилоятда Қрим ва Кавказдагидек зайтун плантацияларини барпо этиш учун ҳеч қандай муаммо йўқ. Фақат меҳнатдан қочмаслик керак. Агар шу ишга жиддий киришилса, яқин ўн-ўн беш йилда бутун республика аҳолисини парҳез маҳсулот — зайтун ёғи билан таъминлаш имконияти вужудга келади.

Сафар ОМОН,
"Ҳуррият" мухбири

Мерос

ЧУН РАСОЛАР КЕТДИ, ДАРИҒ

Эй Умар, ўзингни бил, тил бирла юрма, дил керак,
Кибру кийна, ғийбату ёлғон, санга кўпдир ҳаво.

Ушбу сатрлар муаллифи Мулла Умар асли сурхондарёлик бўлиб, 1910 йилда Бойсун туманининг Дарбанд қишлоғидаги Сесанга гузарида саводхон оилада дунёга келади. У ўзи туғилган қишлоқда бошланғич таълимни олган. Сурхон диёридаги олим ва фозил кишилардан сабоқ олиб, ўз илмини бойитган. Мулла Умарнинг отаси донишманд киши бўлиб, ўзига тўқ яшаган. 1928 йилда шўро ҳукумати у кишининг мол-мулкини тортиб олиб, ўзини бадарға қилган. Бундан Мулла Умар ҳам четда қолмади. У ҳам мулла ва бой ўғли сифатида 18 ёшини сургун ва зиндонларда қарши олди. Табиийки, "халқ доҳийлари" билимли, оқу қорани таниган маърифатпарвар кишилардан қўрқишган. Шу туфайли ҳам Мулла Умар бошидаги таъқиб, таҳқир ва хўрлик кучайгандан кучайиб, 17 йил ватандан мосуволикда — Сибирда сургунда бўлди. Унинг бегона юртларда, асирликда ёзган шеърлари ва ғазаллари ҳар қандай тошбағирнинг кўнглини эритиши табиийдир. У ватандан йироқда туриб исломий таълимот, тасаввуфни янада чуқурроқ англади. Булар ҳақида ёниқ ва ўлмас асарлар яратди. 1945 йилда авф этилиб, Сурхондарёга қайтганда ҳам "сиёсат ҳомийлари" таъқибни қўйишмади. Шу боис у: **"Чун расолар кетди, даври норасо бўлди, дариғ, Бўлмай маъқул дуоси минг бало бўлди, дариғ!"** дея қизил назоратчиларга нисбатан исёнини сўндирмади.

Ўз даврининг етук кишиларидан бўлган Мулла Девонақул, Мулла Муҳаммадқул, Қори Абдулҳофизлардан қироат, тафсир, ҳадис, фиқҳ каби илмларни, воҳада тариқат аҳлининг етук пири бўлган Миёнжон эшондан нақшбандия таълимотини ўрганишга киришди. Мулла Умар Ҳофиз Шерозий, Шайх Саъдий, Машраб, Сўфи Оллоёр, Баҳоуддин Нақшбанд қалами ва амалига мансуб манбаларни чуқур ўрганиб, уларга ижодий эргашади. Ҳаёт ва ижодда уларни ўзининг пири комили деб билади. Умрининг охиригача **"Тоатим зикру тариқат ўрнига нафсу ҳаво, жон берар вақтимгача шу йўлда қўйма, ё Ғафур!"** дея устозларига, ўз йўлига содиқ қолади.

Устозларининг кўпчилиги туркийзабон бўлгани боис, Мулло Умар ўзбек ва тожик тилида юзлаб ғазал, мухаммас, рубоий, маснавийларни ўз ичига олган бебаҳо мерос қолдирди. Бу ҳақда ўзлари **"Тожик ўзим, туркий ёздим, Дарбанд туққан маконларим, келдим Денов, Ҳазорбоғдан, Шеробод ўсган жойларим"**, дейди. Бу асарлар исломий фалсафий, диний-маърифий, ахлоқий, тарихий моҳият касб этиб, тасаввуфдек боқий фалсафий таълимотни XX аср иқлими, инсоний-руҳий манзаралари билан бир қадар тўлдириб боради, десак унинг асосчилари руҳига шак келтирмаган бўламиз.

Бир ўринда илинж ила ориф шоиримиз: **"Сизга нисор этса раҳматнинг раҳмони, бечора Умарни ҳам йўқлаб турасиз"**, мўмин инсонларга ўзи қолдирган мерос **"бир умедлик кўчатимдан ўзга йўқдур ҳеч бисот, чандки, бўлсам рўсиёҳ, юз минг дуои хайрлар"** дея умид билдирганди. Зеро, биз билан замондош ва макондош ўтган Мулла Умар ижоди бугунги воҳамиз ижодий жараёни, муҳити ва ижодкорлари ҳаёт йўли, маҳорати билан машғул бўлган олимлар, танқидчилар, тасаввуфни ўрганишга мойил зиёлилар учун очилмаган ва ўрганилиши лозим бўлган бир қўриқдир. Замондошлик қарзларини узиш ниятида бўлган ижод ва илм аҳли учун унинг ижодини тўплаш, араб имлосидаги қўлёзмаларни кўчириб, китоб ҳолида чоп эттириш ишлари олдинда турибди. Мулла Умар бежиз Хўшачин (бошоқ терувчи) тахаллусини олмаган эди. Унинг девонини тузиш ва номини абадийлаштириш туман, вилоят ҳокимликлари, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ҳукмига ҳавола. Биз ҳам хайрли, савоб амалларни қилсак, жоиздир. Шоир айтганидек:

Зарра фарқи аввало
эрур шуки Туронисан,
Яшнагайсан бунда гар
фарзанди бойимонисан.
Еру кўк султонисан, гар
яхши бир инсонисан,
Қадрини бил, шукрини
қил, бир нафас
меҳмонисан,
Бир куни борма қуруқ
номинг ила, эй ҳамдиёр!

С. ОМОНҚУЛ.

Ҳангома

"ЖИГУЛИ"НИНГ ПУЛИГА ЭЧКИ ОЛГАН МАРДОНҚУЛ ПОЛВОН

Мардонкул полвон ўғил уйлантириш тараддудига тушиб қолди. Қариндош-уруғ маслаҳатга йиғиилишди. Лекин энг катта маслаҳатни хотини билан қилган Мардонқул , қариндош-уруғларига фалон-фалон қилишим керак, қарашиб юбормасанглар бўлмайди, кимсан қуда бўлмиш Тошкентда каттакон базанинг хўжайини эмиш.Қудамизнинг гап оҳангига қараганда катта охурдан ем еган кўринади,—дея маслаҳат солди. Қариндошларидан садо чиқавермагач , гапни яна Мардонқул бошлади.

Аслида сизлардан бирор таъмам йўқ, ҳаммаси ўзимда бор. Мол-ҳолни, етмаса, ана, ҳали деярли минилмаган 06 "Жигули"ни сотиб бўлсаям ўғлимни уйлантираман— катта кетди Мардонқул. Мардонқулнинг опаси Ҳуринисо гап ташлади.Қишлокда қиз қуриб кетганми? Тошкентдан уйланиб.Э опа сиз ниманиям тушунардингиз.Биззи ўғил бўлғуси прокурор.Прокурор бўлгандан кейин Тошкандан уйланмай қишлоқдан уйлансинми.Қолаверса икки ёш бир-бирини ёқтириб қолишибди.Мени билasизлар ! Менинг хам полвон номим бор. Эл-юртга таниқли одамман.Хуллас биров-у-деди, биров бу деди тўй тараддуди бошланди. Мардонқул бор молини, яп-янги машинасини хатто энг ардокли,қадрдони Саман отини сотиб, пулини бўлажак тўйига ҳозирлаб, қудасига учрашиб келиш учун Тошкентга йўл олди. Қуда Мардонқул полвонни яхшилаб кутиб олди . Келиннинг онаси ёшлар ўқишни битирсин , ишли бўлсин кейин тўй қиласиз, ҳозир тўйнинг мавриди эмас .Қолаверса ёшлар бир-бирини янаям синашсин , билишсин деди. Мардонқул қудасига бор мол-холини,севимли отини,машинасини сотганини пулини ўғлининг тўйига тўплаб қўйди,бўлғуси қуда чакки қилибсиз пул ўзгариб қолиши мумкин, дарҳол бориб буюм, нарса,мол-ҳол олиб қўйинг деб маслаҳат берди. Мардонқул Тошкентдан шалвираб қайтиб келди.Мардонқул қариндош уруғларига тўйнинг маълум мудатга қолдирилганини айтиб қудасининг маслахатини айтди. Биров –у деди, биров-бу-деди, хуллас мол ортиқча дахмаза эканлиги, пулни сақлаб туриши кераклигини маслаҳат беришди. Орадан ропа-роса олти ой ўтиб пул ўзгарди.Мардонқул полвоннинг сандиқдаги пули бориб-бориб битта эчкининг қийматига тенглашиб қолди.Тўй нима бўлди дерсиз, ушбу воқеадан 2 йил ўтиб тўй бўлди. Тошкентлик қудалар ҳам тушунган кишилар экан, Мардонқул полвонга қарашиб юборишди. Аммо қишлокда «Жигули»ни эчки алмаштирган Мардонқул деган гап ҳозир ҳам бор.

Зафар МАЖИДОВ.
Фориш тумани

GLOBUS
international life

АҚШ ОБРЎСИНИ ОШИРИШ УЧУН

Америка Қўшма Штатларида Ташқи алоқалар бўйича кенгашнинг (ТАБК) маърузаси эълон қилинди. Унда АҚШ ўз имижини яхшилаш бўйича фавқулодда чоралар кўриши зарурлиги қайд этилган.

Би-би-си мухбирининг таъкидлашича, маъруза муаллифлари Жорж Буш маъмурияти америкалик бўлмаган жаҳон аҳли қалби ва тафаккури учун курашда жиддий мағлубиятга учраётганини айтишган. Улар агар АҚШ ўз қадриятларининг бундан буён ҳам кенг ёйилишини хоҳласа, унда тезда жиддий чоралар кўриши керак, деган фикрдалар.

АҚШ сиёсати ҳар ерда ҳам бирдек илиқлик билан кутиб олинаётгани йўқ. Хусусан, Ялпи илиқлашув борасидаги Киото битимидан ва пиёдаларга қарши миналар сонини қисқартириш ҳақидаги шартномадан чиқиб кетиш каби сиёсий қарорлар Американинг имижига салбий таъсир этган.

ЭРОН ИСЛОМ ДЕМОКРАТИЯСИНИ ҚУРМОҚЧИ

Европа Иттифоқининг Ташқи сиёсат бўйича мувофиқлаштирувчиси Хавьер Солана Эронга ташриф чоғида Президент Муҳаммад Ҳотамий, Ташқи ишлар вазири Камол Харрозий билан учрашди.

Х. Солана ЕИнинг Эрон билан жиддий мулоқоти Ислом Республикасидаги ислоҳотларнинг ўтказилишига ҳам кўмаклашган бўлур эди, деган фикрда. Бу борада Эроннинг оммавий қирғин қуролига эга бўлишга интилиши ва Яқин Шарқ масаласига муносабати монелик қилмоқда.

Эрон Президенти М. Ҳотамий эса учрашув чоғида

Дараклар

Ислом демократиядан айру эмаслигини айтиб, у инсонга асосий эркинликларни ҳамда илмий ва иқтисодий тараққиётга эришиш имкониятларини тақдим этишини таъкидлаган.

Ғарб ахборот агентликлари Эронда кейинги икки йил ичида 60 га яқин нашрлар ёпилганини қайд этишаётир.

АФҒОНИСТОНДА СУИҚАСД

Афғонистон расмийлари Кобулда ҳукумат вазирларига нисбатан суиқасдга уриниш бартараф этилганини маълум қилишди.

Афғонистон телевидениесининг маълум қилишича, суиқасдни амалга оширмоқчи бўлган шахс қўлга олинган. У "Тойота Королла" автомобили билан Президент Ҳамид Карзай ва бошқа ҳукумат вазирлари келаётган кортежга урилмоқчи бўлган.Маълумотларга қараганда, машина ичида портловчи мослама ва қурол мавжуд бўлган.

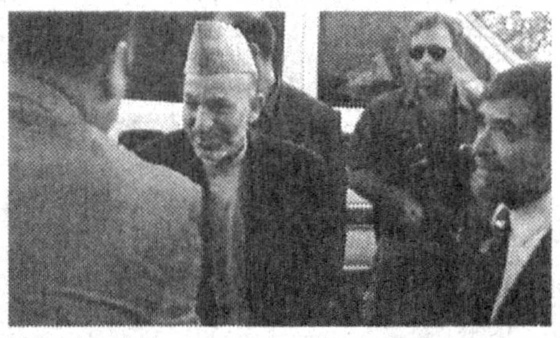

Разведка тарқатган хабарномада қўлган олинган ёш соқолли киши акс этган бўлиб, у чет эллик фуқародир. Суиқасд хорижда пухта режалаштирилган.

Афғонлар чет эллик деганда кўпроқ покистонлик ёки арабларни тушунадилар.

Июл ойида Афғонистон вице-президенти Ҳожи Абдулқодир шундай суиқасд қурбони бўлган эди. Шу боис Ҳ.Карзай ўтган ҳафтада америкаликларга ўзига соқчилар ажратишини сўраб мурожаат қилди.

МУШАРРАФ УЗР СЎРАДИ

Бангладешга уч кунлик расмий ташриф буюрган Покистон Президенти Парвез Мушарраф ўз мамлакати армиясининг бундан 30 йил муқаддам Бангладешнинг мустақиллиги учун жангларда амалга оширган хунрезлиги учун узр сўради.

Даккада истиқлол учун қурбон бўлган 3 миллион нафар инсон шарафига қурилган ёдгорлик мажмуасидаги махсус китобга П. Мушарраф бангладешликлар чеккан қайғуга унинг мамлакати ҳам шерик эканини ёзиб қолдирган.

Покистон раҳбарининг ташрифи чоғида Бангладеш Бош вазири Холида Зиё ва уруш туфайли мамлакатга қайтолмаган юз мингдан зиёд покистонликлар вакиллари билан учрашиш режалаштирилган.

Ҳамкорлик

КУНЧИҚАР ЮРТ САЛОҲИЯТИ

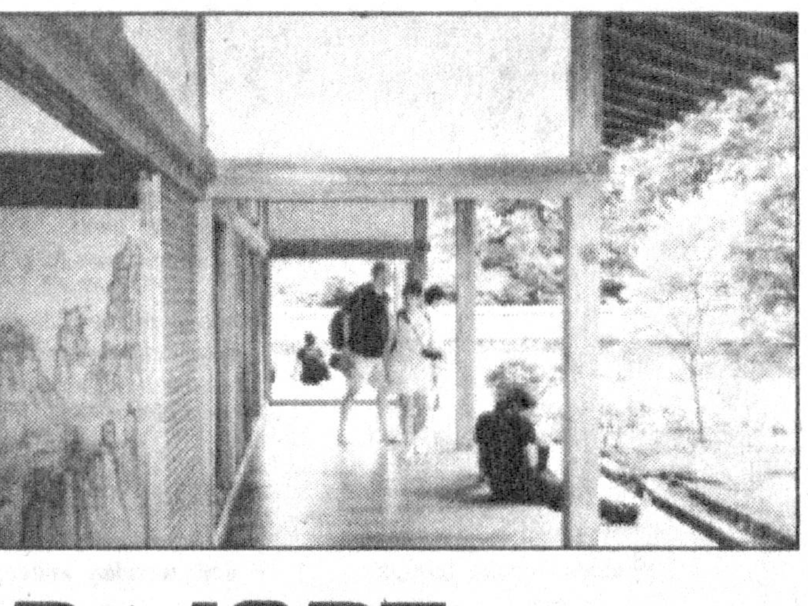

Япония маъмурий жиҳатдан 47 префектурага бўлинган ҳолда идора этилади. У жаҳондаги энг сераҳоли мамлакатлардан бири бўлиб, бу борада дунёда 8-ўринни эгаллайди. Айни пайтда мамлакат аҳолиси сони 125 миллион 600 минг нафарга етди. Мамлакат ҳудудининг ҳар квадрат километрига 332 киши тўғри келади.

Японияда аҳоли асосан шаҳарларда истиқомат қилади. Фақат Токио, Осака ва Нагоя шаҳарларининг ўзидагина жами японларнинг 45 фоизи яшайди. 90-йиллар бошида аҳоли орасида эркаклар (49,2%) ва аёллар (50,8%) сони қарийиб тенг эди. Бироқ айни пайтда бу фарқ йил сайин ошиб бораяпти. Ҳозир Япония аҳолисининг 61,1 миллион нафари эркаклар бўлса, 64 миллион нафари эса аёллардир.

Ижтимоий сиёсат ва тиббиётнинг ривожланиши баробарида Японияда ўртача умр кечириш даражаси беқиёс равишда ўсди. 1935 йилда эркаклар ўртача 47, аёллар 50 ёш умр кечирган бўлсалар, эндиликда бу кўрсаткич аёлларда 81,8, эркакларда эса 75,9 ёшни ташкил этади.

Ҳозир япон оилаларида асосан бир ёки икки фарзанд мавжуд. Ёлғиз ҳаёт кечириш, кеч уйланиш оммавийлашиб бормоқда. Шу боис айрим мутахассислар орасида Японияда 2008 йилларга келиб аҳоли сони 130,4 миллионга етади ва ўсишдан тўхтайди, деган тахминлар бор. Меҳнатга яроқли аҳоли сони ҳам шунга яраша камайиб бормоқда.

Шунга қарамай, Япония бугунги кунда дунёнинг энг ривожланган мамлакатларидан биридир. 1997 йилда мамлакат ялпи миллий маҳсулоти (ЯММ) 4 миллиард 190 миллион доллардан ошиб кетди. Таққослаш учун шуни айтиш мумкинки, АҚШда бу кўрсаткич 8 миллиард 110 миллион доллардан ортиқдир.

ЯММнинг аҳоли жон бошига тақсимотида эса АҚШдаги кўрсаткичга қарийиб тенг даражада – 32610 доллар.

1998 йилда Япония 387,927 миллион долларлик маҳсулот экспорт қилган бўлса, хориждан 280,484 миллион долларлик маҳсулот сотиб олди. Шу ўринда Япония экспортининг ўттиз фоизи, импортнинг 23 фоизи Америка Қўшма Штатлари ҳиссасига тўғри келишини алоҳида таъкидлаш керак.

Япония ҳамон автомобил ишлаб чиқариш, электр саноати, юксак қувватли электроника, радио, телевизор, магнитофонлар ишлаб чиқаришда машҳурдир. Хориждан эса машина ва механик ускуналар, озиқ-овқат, нефт, тўқимачилик маҳсулотлари, химикатлар, металл ва бошқа маҳсулотлар сотиб олинади. Мамлакат валюта заҳиралари асримизнинг 90- йилларидаёқ 84,9 миллиард долларга етган эди.

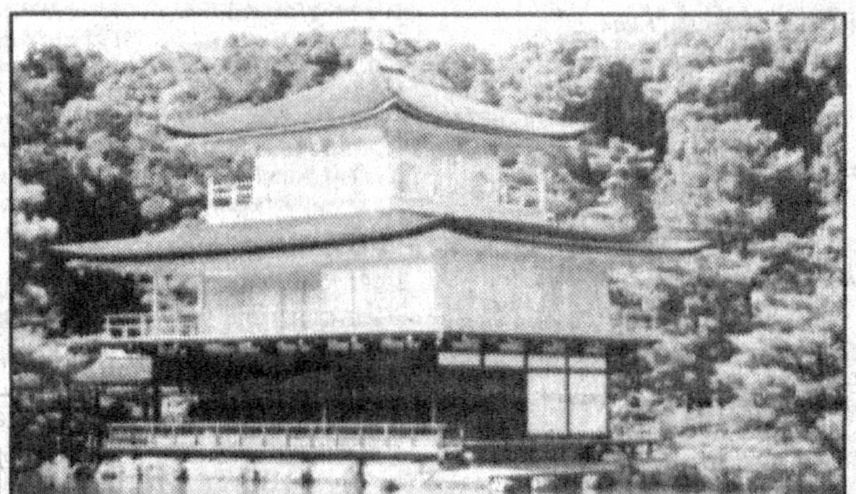

Яқиндагина Жанубий Шарқий Осиё мамлакатларида рўй берган молиявий инқироз Японияни ҳам четлаб ўтмади. Мамлакатда ишлаб чиқаришнинг ўсиш сурати пасайди. Фақат 1999 йилдагина Япония иқтисодиёти инқироздан чиқаётгани кузатилди-иқтисодий ўсиш 0,5 фоизни ташкил этди.

Бугунги кунда дунёдаги 500 та энг йирик трансмиллий компанияларнинг 141 таси Японияга тегишлидир. Жаҳонда энг кўп маҳсулот сотган компаниялар рўйхатида ҳам дастлабки уч ўрин япон компанияларига мансуб.

Япония хорижга энг кўп сармоя киритган мамлакат ҳисобланади. 1986-1997 йиллар оралиғида йилига ўртача 26 миллиард доллар ҳажмида тўғридан-тўғри сармоялар киритган.

1998-1999 молия йилида Япония жаҳон иқтисодиётига қарийб 43.5 миллиард доллар миқдорида сармоя сарфлади. Бу маблағнинг 34,4 фоизи Европа, 26,9 фоизи Шимолий Америка 16 фоизи Осиё мамлакатларига тўғри келади.

Ҳалқнинг интеллектуал салоҳияти намоён бўладиган фан ва техника соҳасини қўллаб-қувватлаш азалдан японларга хос хислат. Ана шу эътибор туфайли Япония жаҳонда бу борада ҳам юксак кўрсаткичларга эришмоқда. Жумладан, Япония илмий тадқиқот ишларига сармоя сафлаш бўйича жаҳонда иккинчи ўринда туради. Маълум бўлишича, ҳозир мамлакатда 600 минг нафардан зиёд илмий ходимлар мавжуд бўлиб, улар 270 мингдан зиёд патентга эга.

Замонавий тадқиқот ишларига Япония ялпи миллий маҳсулоти (ЯММ) умумий ҳажмининг 3 фоизи сарфланиши мамлакат иқтисодиётининг юксак технологиялар асосида ривожланишини таъминланмоқда.

Япония жаҳонда тинчлик ва хавфсизликни таъминлаш борасида ҳам катта ҳисса қўшаётир. У БМТ, Халқаро Тикланиш ва Тараққиёт банки. Халқаро Валюта жамғармаси каби халқаро ташкилотларга тўланадиган бадаллар ҳажми жиҳатдан ҳам дунёда иккинчи ўринни эгаллайди.

Ўзбекистон мана шундай қудратли ва иқтисодий тараққий этган мамлакат билан ҳам икки томонлама, ҳам халқаро ташкилотлар доирасида муваффақиятли ҳамкорлик қилиб келмоқда. Президентимиз Ислом Каримов БМТнинг мингйиллик саммитида Японияни Хавфсизлик Кенгашига доимий аъзоликка тавсия этгани бежиз эмас. Зеро, бу Япония бугунги кунда жаҳон иқтисодиёти ва сиёсатида тутган ўрнига жуда мосдир.

Ўзбекистон Президентининг Японияга бу галги расмий ташрифи икки мамлакат ўртасидаги азалий ҳамкорликни ва ўзаро манфаатли алоқаларни яна мустаҳкамлашга хизмат қилади.

Амирқул КАРИМ

Муносабат

ТАВБА ЭШИГИНИ ҚОҚАЁТГАН ОДАМ

Ёзувчи Тўлқин Ҳайит насрга мойиллиги сабаб изланишлари ҳосили бўлган бир қанча ҳикоялар эълон қилди, китоблар нашр эттирди, ҳужжатли ва бадиий фильмларга сценарийлар ёзди. Аммо, назаримда адабиёт ихлосмандлари ёзувчини энг аввало тарихий мавзулар шайдоси, изланувчан журналист сифатида таниди, эътироф этди. "Насиба ҳаммага баробар бериладиди...", "Улуғбекнинг ўлдирилишида Хўжа Аҳрорнинг қўли борми?" каби публицист мақолаларини бир қур эслаш кифоя. Анчайин катта илмий давраларда, кенг жамоатчиликда баҳсу мунозаралар қўзғаган бу мақолалар кейинчалик ёзувчининг ижод йўлини қатъий белгилашда ҳам катта ўрин тутди, десак хато бўлмас.

Адибни талабалик йилларида мафтун қилган, тарихни ўрганишга ундаган мавзу — улуғ бобомиз, соҳибқирон Амир Темур ҳаёти ва фаолияти, ул зот номи билан бевосита боғлиқ бўлган тарихий давр ҳақиқати эди. Ана шу эҳтиёж туфайли "Амир Темур ўтган йўллар бўйлаб" илмий экспедициясида иштирок этди ва бой тарихий маълумотлар тўплади. Бу маълумотлар асосида соҳибқирон Амир Темур таваллудининг 660 йиллиги арафасида "Етти иқлим ҳукмдори" узлуксиз кўрсатувлар эфирга берилди. Энг муҳими, кейинчалик у бу маълумотларни бадиият кўзгусида акслантириб, "Турон тунлари" номли илк романини битди ва у китоб ҳолида ўқувчиларга тақдим этилди.

Унинг "Шарқ юлдузи" журналида эълон қилинган "Ҳаловат" қиссаси ҳам моҳиятан тарих мавзуида. Энди бу тарих узоқ ўтмиш эмас, кечаги кунимиз, яъни шўро даври ҳақида.

Дарҳақиқат, мустақилликнинг ўтган ўн йили давомида миллий насримизда шўро даври фожиаларини акс эттирувчи талай асарлар яратилди. Бу асарларда сохта ғоялар асосида қурилган тузумнинг асл қиёфаси, алданган одамлар қисмати акс этган. Тўлқин Ҳайитнинг "Ҳаловат" қиссаси ҳам айнан ана шундай аянчли тақдир эгалари ҳақида ҳикоя қилади. Асар инсон руҳиятини, унинг қалбини тадқиқ этишга, ўрганишга, пировардида, муайян хулосалар чиқаришга ундайди.

Қиссада шўро учун бутун кучини аямаган, шўро сиёсати йўлида одамларни қон қақшатган, дину диёнатини унутган, умр поёнида эса тавба эшигини чор ночор қоқаётган Қодир раиснинг руҳий азоблари тасвирланган. "Ҳамма нарса мўл, ҳамма нарса бор. Аммо у қийноқда! Аниқроғи у эмас, руҳи қийноқда. Қаёқдан ёпишди бу дард? Қаёқдан келди? Билмай қолди, билолмайди!" Бир сўз билан айтганда, Қодир раиснинг ҳаловати йўқ. Бу беҳаловатлик, руҳий озурдалик сабаби аста-секин очилади. Қодир раис дардига малҳам истаб, "ёқтирмаслигини яхши билса-да", Бозор имомга маслаҳатга боради.

"Раислик йилларида масжитни ёпиб, уни ҳайдаб юборганди... Ёпилсин, йўқ қилинсин, бузиб ташлансин деган ҳам ўзи, қилғиликни қилиб, бугун пушаймонда қолган ҳам ўзи!"

Қодир раиснинг: "Маслаҳатга келувдим олдингизга!" деган гапидан сўнг, Бозор имом: "Худо денг, тақсир, кўнглингиз покланибди. Энди ўзингизни поклашингиз даркор", деб жавоб қайтаради. Бозор имом суҳбатидан қайтган Қодир раис умрида биринчи бор Худога ёлворади: "Ё Раббим, Ўзинг шарманда қилмагин!"

Худосизлик, динсизлик ҳаёт мазмунига сингиб улгурган Қодир раис ҳатто Худога ёлборишни, Ундан мадад сўрашни ҳам билмайди. Чунки у ўзини ҳар нарсага қодир, ҳар нарсанинг жилови ўзида деб билган. Бу ақидага бир умр амал қилган. Ахир "Одамлар қамақамалар даврида тиқ этган товушдан "қалт-қалт" титраган лаҳзаларда, у колхозда оёғини узатиб яшади, душман, қулоқ, босмачи деганнинг уйини куйдирди. Шўрога шу маъқул экан, уни қўйнига олди, уруш даврида ҳам қийналмади, ҳамма эркаклар урушга кетиб, қишлоқнинг ягона хўжайинига айланди. Эҳ-ҳе, қанча-қанча ожизалар..."

Тирноғидан сочигача гуноҳга ботган Қодир раис тавбанинг изҳори сифатида, аниқроғи, Бозор имом маслаҳати билан масжидга боради. Масжид қишлоқ чолларининг йиғиладиган жойи: дилкаш суҳбат. Қодир раиснинг умри бино бўлиб бу даргоҳга илк қадам қўйиши. Раис минг бир ўй, минг бир азоб билан оёқ босади. У азбаройи калака бўлишдан, шарти кетиб парти кетган чоллар олдида кулгига қолишдан қўрққан эди. Чунки, "колхозга раис бўлган йили, бу ерни зотдор отлар боқиладиган жойга айлантирганди".

Қодир раис учун бошқа борадиган жой йўқ, "топганининг ҳаммаси ҳаром экан: ўғилларининг бирортаси ҳам одам бўлмади". Уни овутадиган, жонига оро кирадиган кампири-ю келинидан бўлак одам ҳам йўқ, кампир эса ўз дарди билан овора. Қодир раис аста-секин тириклик моҳиятига ета бошлайди. Ўтган кунларни тез-тез хотирлар экан, қилган гуноҳлари учун жавоб бераётганини англайди. У ўзининг бегона бўлиб қолганини, эл-улус йўқламай қўйишининг моҳиятини фаҳмлайди. Ўтган кунлар орасида (масжидга чиқа бошлаган — О.Т.) феълида бир қадар майинликни сезади, яна ҳам тўғрироғи майин бўлишга ўзида мажбурият ҳис этади. У тўқнаш келган ҳар бир одам, "Кўзим сен бадбахтга тушмасин", деб юзини ўгириб кетган Муҳаррам кампир, "Эркаклар пронтга кетганда, хотинларди иштони ичида юрган одам..." дея ўтмишини юзига солган Текин дўкондор ҳам аслида унга бегона эмас. Қодир раиснинг дарди дунёсига ёруғлик тилаганлардан бири Мош тентак. Қиссада тасвирланганидек, "Мош тентак — ўз номи билан тентак, болаларини тўйдириб, едириб-ичиргани йўқ ёки ҳар куни қозон қайнатган эмас, лекин фарзандлари бугун одамларнинг оғирини енгил қилиб, дуо олиб, обрў-эътибор топиб юришибди.

Мош тентак бобонинг катта ўғли Ўктамбек, дарвоке, у замонавий тадбиркорлардан, масжидга ош қилиб чиққанида Қодир раиснинг кўнглидан ана шундай ўйлар кечади. Ноилож! Масжидга худойи қилиб берадиган фарзанди йўқ. Ана шуларни ўйлаган Қодир раис худойи қилиб беришни дилига тугади. Лекин у худойи деб корсонга солиб борган оши қўлидан учиб, лойга қорилади.

Масжиддан хуноб бўлиб қайтган Қодир раис кўрпа тўшак қилиб ётиб олди. Бир умр тушунмаган кампирига маломат қилади, ноқобил фарзандларини соғинади. Қиссада инсон психологиясидаги нозик, айни бир пайтда ўта мураккаб жараёнларнинг ўзига хос талқинини кўриш мумкин. Ёзувчи Қодир раис тимсолида кимлигини унутган, қалб кўзи сўқир одамларнинг тақдирию фожиасини кўрсатишга уринган. Ўқувчи Қодир раиснинг фожиасини бирдан англаши мушкул. Умри ўтиб бўлган, ҳаётни, тирикликни кўришга, англашга яратилган кўзлари кеч очилган инсон қолган умридан нимани кутади?!

Ҳаловат!

Қодир раис ҳам фақат ҳаловат истайди, бироқ у қани?! "Бировни касал дейишса, бутун маҳалла, қишлоқ хабар олиб турарди. Неча кунки кўрпа тўшак қилиб ётибди, на қариндош уруғ, на ёр дўстдан хабар бор". Шу ўринда бирдан ўйлаб қоласан: ёзувчининг мақсади нима? У инсон ҳаётида шундай-шундай фожиалар бор, кексаликни ҳам ўйлаш керак, охират тадоригини кўриб қўйинг, деб насиҳат қилмоқчими? Йўқ! Ёзувчининг дилида бордию шундай гап бўлса, буни бемалол битта мақолада ҳам ёзиш мумкин. Ёзувчи қисса ниҳоясида Қодир раис тилидан шундай деб ёзади: "У дунёю, бу дунё қасамки, шу балолардан ўтиб олсам, хеш табариму маҳаллам аҳли оёғини ўпиб хизмат қиламан!".

Бу фожиалар гирдобида айланаётган, ҳаётнинг кетма-кет зарблари қаршисида ночор қолган, аммо истиқболдан умиди узилмаган одамнинг аҳди.

"Ҳаловат" шўро даври психологиясини, унинг инсонлар онги ва қалбида қандай андозалар билан яшаб қолгани-ю ана шу туфайли пайдо бўлган аянчли қисматлар ҳақида ҳикоя қилувчи бадиий асар сифатида ҳали кўп бор мулоҳаза ва мунозараларга сабаб бўлади.

Олим ТОШБОЕВ,
филология фанлари номзоди

Мутолаа

ҚИММАТГА ТУШГАН САБОҚ

ёхуд сунъий одам фожиаси

Бир ҳакими замон шифобахш гиёҳлардан дори тайёрлаб кўзи ожиз кишиларни даволай бошлабди. Нодон оломон эса табибни саркашликда айблаб, тошбўрон қилибди. Алал-оқибат, ҳакимнинг улуғ хизматларини тушуниб, заҳматли меҳнати қадрига етган оломоннинг ўзи табибга ҳайкал ўрнатибди...

Таниқли адиб Чингиз Айтматовнинг "Охир замон нишоналари" ("Кассандра тамғаси") романи мутолаасида беихтиёр ана шу ривоят ёдга келди. Асар бош қаҳрамони профессор Андрей Крильцов (Филофей)нинг тақдири тошбўрон бўлган ҳакимнинг қисматига ўхшаб кетади. Ёзувчиларимиздан бири: "Айтматов асарларининг китобхонни айрича ҳаяжонга соладиган таъсир кучи жамиятда пишиб етилган муаммолар ўртага ташланишидадир", - деб баҳо берган эди адиб ижодига. Таъбир жоиз бўлса айтиш кераки, Чингиз Айтматов мутафаккир ёзувчи сифатида инсоният келажаги борасида ҳам ўз мушоҳадаларига эга. Ёзувчи "Охир замон нишоналари" романида ана шу мушоҳадалардан келиб чиқиб, юксак ахлоқий қадриятлардан воз кечиш эвазига мислсиз иқтисодий тараққиётга эришаётган кўҳна дунёнинг эртанги кунига назар ташлайди. Инсониятнинг мислсиз гуноҳи азимлари келажакда қандай оқибатларга олиб келишини донишмандона башорат қилади. Романда фантастика, фалсафа ва сўз санъати қудрати уйғун ҳолда акс этган. Ақл бовар қилмас ҳар қандай фантастик асар ҳам кўринмас иплар орқали инсон омилига боғланиб туради. Шу маънода "Охир замон нишоналари"да фойдаланилган фантастик унсурлар ҳам ёзувчининг эзгу муддаосига хизмат қилади.

Роман Филофей — профессорнинг Америкада чиқадиган "Трибюн" газетаси орқали дунё аҳлига жар ёқасига келиб қолган инсоният келажаги борасидаги баҳсли мушоҳадалари ифодаланган мурожаатнома эълон қилиши билан бошланади. Профессор фазовий станцияда уч йил давомида олиб борилган илмий изланишлардан сўнг айрим ҳомиладор аёлларнинг икки қоши ўртасида қизил доғ — "Кассандра тамғаси" пайдо бўлишини аниқлайди. Олим бунинг сабабини туғилажак боланинг тақдири ёмон кечишидан деб билади. Мурожаатномада ҳам Крильцов фазовий станциядан ер юзига махсус нур юбормоқчи экани, бу нур дунёга келажак гўдакларнинг келгусида қандай қисмат соҳиби бўлишидан хабар беришини айтади. Яъни, Филофей таъбирича, агар ҳомиладор аёл келгусида ёмон амаллари билан охир замонни яқинлаштирувчи фарзанд кутаётган бўлса, "самовий" нур таъсирида аёл пешонасидаги "Кассандра тамғаси" янада аёнроқ кўринади. Олим дунё аҳлига бундай гўдакни дунёга келиш "ташвиши"дан халос этиш маъқуллигини уқтирмоқчи бўлади. Шу боис ҳам мурожаатнома матбуот юзини кўриши билан бутун дунёда норозилик чиқишлари авж олиб кетади. Крильцов ғояларини қўллаб-қувватлаган америкалик футуролог Роберт Борк оломон томонидан шафқатсизларча ўлдирилади...

Яратган инъом этган тенгсиз неъмат — ақл воситасида эл корига ярайдиган эзгу ишлар қилган инсонгина дунёдан армонсиз ўтади. Профессор Крильцов фаннинг шундайин даражаларини эгаллайдики, одамнинг туғилиши ва бу билан боғлиқ сир-синоатларни беш қўлдай билиб олади. У янги юзага келган генетика фанининг "пири"га айланади. Филофейнинг бахти ҳам, фожиаси ҳам шу эди. Фан чўққиларини забт этган олим ўз салоҳиятини шайтон йўлида сарф этди. Билим шундай қудратга эгаки, бу қудрат ҳам улуғ бунёдкорликка, ҳам вайронакор мақсадларга хизмат қилиши мумкин. Филофей илмда осмон қадар парвоз қилиб, оқибат ўзига зулм йўлини танлаган Азозил сингари илоҳий чегараларни-да бузмоқчи бўлади. Ўз тили билан айтганда, "Худонинг ишига аралашади". Гап шундаки, Крильцов узоқ йиллик илмий изланишлардан сўнг сунъий одам — иксзурриёт яратишга муваффақ бўлади. Ҳар қандай йўл билан ер юзига коммунизм байроғини тикмоқчи бўлган партия яловбардорлари профессор ихтиросидан ҳам ўз мақсадлари йўлида фойдаланишади. Оталик ва Оналик деган муқаддас тушунчаларни йўқотишга бел боғлаган комфирқа жамиятда ўз келажаги каби номаълум иксзурриётларни урчитиб юборишдан манфаатдор эди. Ота, она, қариндош-уруғ тушунчаларидан йироқ, тош юрак, тили "партия" сўзи билан чиққан иксзурриётлар **келажакда социализмнинг дунё бўйлаб ғалабасини таъминлаши зарур эди. "Капитализм билан мусобақада биз ғалаба қилишимиз лозим. Бу — бизнинг асл мақсадимиз ва уни ҳар қандай йўл билан, жамики воситаларни ишга солиб яқинлаштирмоғимиз даркор. Сиз учун бу қизиқарли лаборатория экспрементлари бўлса, биз учун иксзурриёт — янги типдаги одам... Оила ва бошқа қариндошлик алоқаларини эски, зўравонлик дунёсининг қолдиқлари сифатида ана шу иксзурриётлар тарих ахлатхонасига улоқтиради",** — дейди нуфузли партия раҳбари олимга кўрсатма берар экан.

Партия салафлари ва улар етовидаги профессор бу билан азалий қонуниятларни ўзгартирмоқчи бўлишади. Филофей қанча шаккоклик қилмасин, мислсиз разолатларга гувоҳ она Ер унинг "жимитдеккина" гуноҳини ҳам кўтаради. Профессор охир-оқибат ўз кирдикорлари оқибатини англаб етади, Руна исмли маҳбуса айтган сўзлар унинг басир кўзларини очади. У иксзурриётлар яратишга муккасидан кетиб, ўзи ҳам қалби тошдай қотган сунъий одамга айланиб қолганини ҳис этади ва "жиннисанғилик" йўлини тутиб, фазовий станцияга ердан бош олиб чиқиб кетади. Инсон ўлимдан бўлак ҳар қандай балодан қочиши мумкин, бироқ Ўзидан ҳеч қаёққа қочиб қутулолмайди. Бир вақтлар ўзини тенгсиз санаб, кўнгли тусаганидан қайтмаган Филофей виждон азоби, қалб сўроғига маҳкум этилади. Одамнинг ўз жонига қасд қилиши — ожизлик, иложсизликнинг ёрқин ифодаси. Филофей тақдири ҳам ана шундай аянчли якун топади.

Романда профессорнинг ҳаёт йўли ифодаланган кундаликлар муҳим ўрин тутади. Аччиқ ҳақиқат акс этган хотиралар олимнинг умри давомида қилган яхшию ёмон ишлари, савобу гуноҳи Иқрорномаси, Тавба-тазарруси эди. Крильцов ниҳояда инсониятнинг шайтон кўрганда ҳайрат бармоғини тишлаб қоладиган жиноятлари охир замон яқинлашишидан нишона эканини илғагани, бу ҳақиқатни одамзотга етказмоқчи бўлгани бежиз эмас. Аслида она сайёранинг ахлоқий фожиалар гирдобига тушиб қолишида профессор яратган иксзурриётлар "ҳиссаси" катта эди. Филофей умри поёнида ҳаётдан олган сабоқ бани башарга қимматга тушганди.

Инсон атомни кашф этиб, дунёни "порох тўлдирилган хум устига ўтирғизди". Бугун эса у сунъий одам яратишга бел боғлади. Айтишларича, Тангри таоло суймаган бандасига "гуноҳ қопчиғи"ни тўлдириб олиши учун имкон яратиб бераверар экан (Ана шундай бахтсизлардан бўлишдан сақласин!). Эътиқодга қарши бораётган Крильцов тоифасидаги олимлар ҳам илмда катта муваффақиятларга эришгани сайин илоҳий чегараларни унутиб қўяди. Оқибат... Филофей сингари аянчли тақдир соҳиблари кўпайиб бораверади, она-Ер балою офатлар бўҳронида қолаверади.

Одамзот тақдирини азалдан башорат қилиш ҳеч қачон яхшиликка олиб келмаган. Ахир, ким эртага ҳалокатга учрашидан бохабар бўлгач, хотиржам ухлай олади? Ажалдан беш кун бурун ўлиш, деганлари шу эмасми? Филофейнинг мурожаатномаси, "Кассандра тамғаси" ихтироси шу жиҳатдан кескин норозиликка сабаб бўлган эди. Дунё яралибдики, оқ ва қора, яхши ва ёмон, адолат ва адоват ёнма-ён яшаб келган. Албатта, жамиятни турли иллатлардан мутлоқ тозалаш иложсиз, фақат шайтоний жиноятларни имкон қадар камайтириш мумкин, холос. Асарнинг умумий сюжетидан бунинг учун соф эътиқодли кишиларни тарбиялаш, бани башарни ахлоқий покликка чорлаш зарур, деган эзгу ғоя келиб чиқади.

Профессор Крильцов фожиаси фақат унинггина эмас, инсонлар қолиб, туғилишни ҳам жиловламоқчи бўлган худобехабар жамият фожиаси ҳамдир. Пробиркада сунъий ҳосил қилинган, ота-онаси номаълум "фарзанд" ким бўлиб етишиши мумкин? Сунъий уруғлантирилган, қамоқда "умргузаронлик қилаётган" аёл қиёфасидаги мавжудотларга кўчирилган, туғилганданоқ она меҳри, ота ўгити, эркалашларидан бенасиб сунъий одам, "ғоя бандаси"дан эзгу амал кутиш мумкинми? Шулар эмасми шайтонга дарс берувчи қилиқлари билан Қиёматни бошлаётганлар?! Яратилган мавжудот — инсоннинг янги усулда одам яратмоқчи бўлгани... шунинг ўзи Охир замон эмасми?! Мутолаа жараёнида шу каби ҳам изтиробли, ҳам ҳаяжонли саволлар оғушида қоласиз, асар қаҳрамонлари билан беихтиёр мунозарага киришасиз. Аслида ҳақиқий бадиий асарнинг вазифаси ҳам шу — у ўқувчида янги фикр, ҳис-туйғу, изтироб, ҳаяжон уйғота олиши керак.

Собиржон ЁҚУБОВ,
ЎзМУ Журналистика факультети талабаси

Шеъriyat

Ҳалима ХУДОЙБЕРДИЕВА
Ўзбекистон халқ шоири

Ўпаман байроғимни

Ўпаман байроғимни. Юксалган иймонимни
Арзигайдир мен уни йўлларида бош қўйсам.
Арзигайдир бахш этсам Худо берган жонимни
Арзигайдир мен уни ичим, сиртимга кийсам.

У оддий байроқ эмас. У деб эллар куйинган
Кўтарилса "миллий шон" тушса "миллий оҳ"дир у
Душманига бермасдан ўлганидан кейин ҳам
Нажмиддини Кубролар ёпишган байроқдир у.

Байроқ бугун ҳам иймон — иймон сотилмагайдир,
Қон кечган урушлар ё омон-омонларда ҳам.
Иймон йўли битта у қайта ўтилмагайдир.
У деб жондан кечарлар бизнинг замонларда ҳам.

ЭРКДАЙ КЎТАРИЛАМАН...

Менга ерда тур дейдилар,
Мен жойимдан жиламан.
Мен жойимдан қўзғоламан,
Эркдай кўтариламан.

Улар мени ерга урар
Мен осмондан келаман.
Мен жойимдан қўзғоламан,
Эркдай кўтариламан.

Юрагимда қанот ўсди,
Учмасам тўкиламан.
Мен жойимдан қўзғоламан,
Эркдай кўтариламан.

Тор қафасни синдирганман
Кўкда кўксим тиламан.
Мен жойимдан қўзғоламан,
Эркдай кўтариламан.

Куйлагим қон. Худди қизғиш,
Байроқдай туюламан.
Мен жойимдан қўзғоламан,
Эркдай кўтариламан.

Эрк қушлари тўккан қонлар
Бекор кетмас, биламан.
Мен жойимдан қўзғоламан,
Эркдай кўтариламан.

ИНСОН АСЛАН БУЮК

Инсон аслан буюк, аслан бечора...
Оҳим дилингизга йўл топса зора,
Қўлингиздан келса қилманг овора,
Шул ёлғиз инсонни туҳматга берманг!

Бир-бирини селу, тошқин қўллайди,
Қайда бўлса етиб, шошқин қўллайди.
Бир-бирини бўри, қашқир қўллайди,
Сиз уни синовга, муҳлатга берманг!

Кўпдир замонларнинг қимор ўйини,
Қирқадир одамнинг эни-бўйини —
Қўлингиздан келса кўринг тўйини,
Уни ҳар қандай дор, хилқатга берманг!

Ўчмас деб ишонинг босган изига,
Паноҳ деб ишонинг ўғил-қизига.
Ўзига ишонинг, фақат ўзига,
Тушунтириш хати, тилхатга берманг!

Нопок дунёсидан кетмасин тўйиб,,
Десангиз, юрагин ғижимлаб ўйиб
Йиллар бўйи ўтмас пичоқда сўйиб,
Қадрсизлик деган калхатга берманг!

Инсон аслан буюк, аслан бечора...

СУЛТОН ҚАҲРИНГНИ БЕР!

Аллоҳни ўртага қўйиб илтижо қиламиз. "Бизни Ўзинг ўлдириб асирликдан қутқар!" Уноилож барчасини сувга чўктиришни амр этди".
Шаҳобиддин Муҳаммад ан-Насавий "Султон Жалолиддин Мангуберди ҳаёти" китобидан

Султон, қаҳрингни бер,
Қаҳрланайлик,
Сўкилсин осойиш кўнгилнинг чоки.
Султон, заҳрингни бер, заҳарланайлик
Бемормиз, бу заҳар соғайтсин токи.

Ёронлар!
Биз ҳам би-ир султонланайлик
Унинг йўлбарс руҳин ўзга ўткариб
Бўлайлик султонга суюкли қайлиқ,
Султоннинг онаси бўлайлик, ғариб...

Ҳатто
Хаёлидан боряпман ўрлаб
Бизда-да би-ир яшаб, кўкарсин султон.
Дунёга ларзалар соларак гурлаб
Туркий қавмларни кўтарсин султон!

Қодир Аллоҳ,
Бир-бор кечсин шундай ҳол,
Кейин,
Кейин майли, не ғам чекдирсин.
Ёғий оёғида қилмасдан паймол
Бизни онасидай...
Хотинидай бизни...
Дарё сувларида ўзи чўкдирсин.

Нашр

Янгиланиб, тўлиб-тўлишиб, кенгайиб бормаган тафаккур ҳам тафккурми? Ҳамонки дунёқарашни ўзгартириш ҳақида гап кетар экан, бугунги жамиятимизда зиёлилар, ихлосманду муҳиблар фикран қувват олиб, мулоҳаза юритадиган қимматли минбар — "Тафаккур" журнали тўғрисида, унинг янги, 3-сонида берилган мақолалар хусусида сўз юритмоққа эҳтиёж сезилади.

Янгиланаётган «Тафаккур»

Нафислик билан ишланган журнални саҳифалашга киришарканмиз, даъфатан бизга таниш чеҳрага, бош муҳаррир саҳифасига нигоҳимиз тушади. "Шошмасдан шошилинг" бош мақоласида Эркин Аъзам шундай мулоҳаза юритади: «Ўтган ўн бир йил мобайнида Ватанда кечган ўзгаришлар ҳар биримизнинг ҳаётимизда аксини топди. Демак, Ватан билан қадам бақадам биз ҳам ўсдик, биз ҳам ўзгардик. Таъбир жоиз кўрилса — умримиз, тақдиримиз бойиди. Ҳаёти замон долғаларидан четда, бир текис, эслагулик киройи воқеалардан холи кечган одам нақадар қашшоқ!»

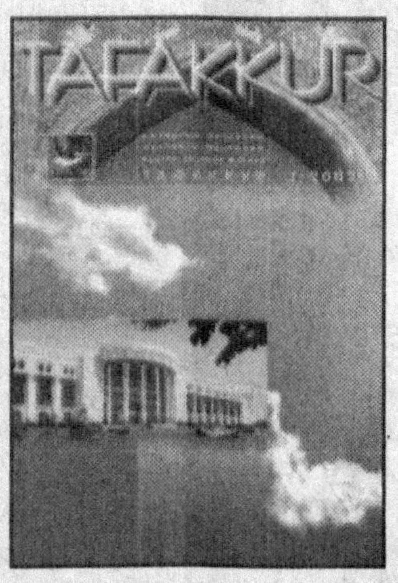

Бош муҳаррир юртдошларимизни бақадри ҳол ҳаракат қилишга, демакки, ижодга даъват этади: "Шошмасдан шошилайлик, азиз замондош! Токи шиддат замони "аттанг" замонига айланмасин"

Фалсафа фанлари номзоди Шавкат Мамадалиев "Халқ ва ҳокимият" мақоласида ҳар иккала субъект ва объектни илмий асослашга уринади, парламент ва демократия мавзуларидаги мулоҳазаларини баён этади. Устоз-шогирдлар — доцент О.Бўриев ва аспирант З.Ҳайдарова "Демократия дарсхонаси" мақолаларида маҳаллаларнинг жамиятдаги мавқеига, уларнинг тарихий келиб чиқиши ва бугунги аҳволига баҳо берадилар.

Фалсафашунос Ҳамро Эрматов билан суҳбатда Кадрлар тайёрлаш миллий дастурида кўзда тутилган таълим-тарбия муштараклиги атрофлича таҳлил этилган. "Янги аср муаммолари" рукнида берилган "Кўнгил тарбияси" мақоласида олима Қ. Ҳусанбоева инсоннинг ўқувчининг маънавий-руҳий дунёсини бойитиш масаларидан баҳс этган. Жумладан, олиманинг айниқса қуйидаги фикрлари таҳсинга лойиқ: "Боланинг шахси, дунёқараши таълим жараёнида доимо диққат марказида бўлиш керак. У дарс жараёнида шахс сифатида, индивид сифатида биринчи ўринга чиқиши зарур. Шаклланиб келаётган инсон мутахассис тарзида эмас, одам сифатида тарбияланиб, бетакрор фазилатларга эга бўлиб, асар қаҳрамонларидан ибрат олиб яшашга ўрганиши даркор. Адабий таълимда ўқитувчи ҳам, дарслик ҳам, дарс ҳам боланинг руҳий тарбияси, унинг ўзлигини шакллантириш учун хизмат қилиши керак..."

Дилбар шоир Азим Суюннинг "Эй дўст" туркумидан берилган навбатдаги ноанъанавий битиклари инсоннинг ҳаёт, дўст, вафо ва садоқат хусусидаги, борлиқ ва йўқлик тўғрисидаги дунёқарашларини ўзгартириб юборса ажабмас. Инжа туйғулар ифодачиси, шоир Салим Ашурнинг янги туркум шеърлари мухлисларини суюнтириши аниқ.

"Тафаккур" саҳифаларидан ичкарилаганингиз сайин қизиқарли, мушоҳадага ундовчи мақола ва лавҳаларнинг шоҳиди бўласиз. Булар сирасига Н.Каримовнинг "Исён" номли фожиаси, И.Ҳаққулнинг "Шайхлар ва шаҳидлар куброси" Т.Каримнинг "Авестошуносликнинг тарихий босқичлари", А.Аъзамнинг "Илмий Паркинсонизм" ва бошқалар киради. Табиийки, бу гал ҳам ёш тадқиқотчи олимларни қўллаб-қувватлаш мақсадида уларнинг илмий мақолаларига ўрин ажратилган.

Юз марта эшитгандан кўра бир марта кўрган, тўғрироғи, ўқиб-уқиган афзал. Шундай экан "Тафаккур"ни, албатта, топиб ўқинг, мушоҳадага чоғланинг!

Норали АСЛОН

Кино

МОЗИЙДАН СЎЙЛАГАН СУРАТЛАР

Тоҳир ролига 43 ёшли Аброр Ҳидоятовни синаб кўришганми? Тоҳир ва Зуҳра" филмининг сўнгги кадрлари ўзгача бўлганми? Саҳифамизда илк бор эълон қилинаётган фото суратлар бу саволларга жавоб берадими?

Кино санъатимиз тарихида шундай асарлар борки, уларнинг ҳар бир кадри, ижодкори ҳақида барча маълумотларни билгинг келади. Эҳтимол, бу ҳол кимгадир эриш туюлар, лекин яқинда бизга етиб келган мана бу маълумот жуда қизиқарли кўринди. Аброр Ҳидоятовни "Тоҳир ва Зуҳра" суратга олиш гуруҳига таклиф этишиб бош ролни бермоқчи бўлишган экан. «... Сизга нодир кадрларни топширмоқчиман. Китобингизда, кўрсатувингизда айтарсиз», деб бугун саҳифадан ўрин олган икки фотони узатди. Салла таққан, сарбозлар кийимини кийган Тоҳир — А.Ҳидоятов биринчи фотода узоқларга тикилган, ўйчан бир ҳолда муҳрланган. Иккинчисида актёр ижрочилик техникасини қўллагани, атрофга ўткир нигоҳ ташлагани, юзида киноял табассум пайдо бўла бошлагани яққол кўзга ташланади. Фотони орқа томонига ёзиб қўйилибди. "А.Ҳидоятов. Тоҳир ролига кино-проба. 1943 й." Рус тилидаги ёзувнинг айрим ҳарфларини ўқиш қийинроқ бўлди. Ўқийолганимиз "А.Хидоятов. Тахир. К-проба" бу ҳужжатни ўрганиб хулосага келдик: ҳақиқатан ҳам, Аброр акани Тоҳир либосида синаб кўришган экан. Фотосуратнинг техник ҳолати 40-йилларга тўғри келади. "Киносинов", "фотосинов" ўша йиллари худди шу тарзда ўтказилган. Актёр ёки ҳаваскор ижрочи ўз қаҳрамонининг турли вазиятдаги ҳолатини юрак тўлқинлари ила, кўзлари, кулгиси, ўзини вазмин тутиши ёки ҳаяжонни ифода эта оладиган қараш, нигоҳини намойиш этилиши талаб этилган. Фотосуратнинг ортидаги икки тилда ёзилган сўзларнинг бири — русчаси ўша 1943 йилга тегишли кўринади. Ёзув ручкаси гунафшаранг сиёҳ солинган давотга ботирилган, сўнгра биз учун жуда муҳим ахборот берадиган сўзлар ёзилган. Ўзбек тилидаги жумла кейинроқ авторучка билан ёзилган кўринди.

Хўш, нечук бу буюк актёр синовга таклиф этилди-ю, бир йил ўтар-ўтмас Тоҳир ролини бошқа ижрочи ўйнай бошлади? Эҳтимол, тажрибаси, ижрочилик техникаси мукаммал бўлган Аброр аканинг ўйини экран эмас, саҳнабоп кўрингандир? Кинода эркин ижод эта олиш қобилиятига режиссёр Наби Ғаниев шубҳа билан қарагандир? Бу каби гумонлар асосли бўлганида, фильмда унга марказий образлардан бири — ақл-заковатли, кучли иродали "эрксевар шахс — Сардор образини яратиш топширилмас эди... Бизнингча, Аброр Ҳидоятовнинг ёши Тоҳирнинг ёшига тўғри келмагани, ўн саккиз ёшлик ҳусни, куч-қудрати, ғайрати билан афсонадаги паҳлавон йигит — Тоҳирни эслатиб турган Ғулом Тожиаълоев ўн олти ёшдаги Юлдуз Ризаева (Зуҳра ролида) билан гўзал дуэт яратгани ҳал қилувчи омил бўлган. Аброр ака ўша кезлари 43 дан 44га қадам қўйганлар...

Бу ўринда савол туғилиши мумкин: демак, Тоҳир ролини ўйнаган Ғ.Тожиаълоев ва Сардор қиёфасидаги А.Ҳидоятов ўртасида рақобат бўлган. Бу ҳол фильмга, образлар талқинига таъсир кўрсатмаганми? Фильмда Тоҳир Сардорни ҳалок бўлган отаси ўрнида кўрган-ку!

Яқинда кино архивида биз учратган хроникал кадрлар бу саволга узил-кесил жавоб беради: биринчи планда Сардор гриммдаги Аброр аканинг ташқи қиёфасини ҳамда унинг бироз ўсган соқолига пардоз бераётган рассомни кўрамиз. Иккинчи планда бу ижодий жараённи меҳр билан, синчковлик билан кузатиб турган, ҳаттоки тажрибали актёрга ҳавас билан қараб турган Ғулом Тожиаълоев ҳам диққатингизни тортади.Ўзига ярашган тўнида, оппоқ саллани ўраган муҳитга эндигина мўйлови сабза урган Ғулом Тожиаълоев ҳамда салобати, ақлли, кўпни кўрган кўзлари, вазмин ҳаракатлари билан ажралиб турган Аброр Ҳидоятовни бир кадрда кўришингиз мумкин. Дарвоқе, Ғулом ака суратга олиш дамларида А.Ҳидоятов билан ҳамкорликда ишлаганлари, Тошкент, Ғазалкент, Самарқандда унутилмас дақиқаларни бирга ўтказганлари ҳақида

ҳаяжонланиб сўзлайдилар.

Яна бир суратга диққат билан қаранг: мавлоно Нозим(актёр Раззоқ Ҳамроев)ни севишганлар Қамар (артист Замира Султонова) ҳамда Қодир (артист Эсон Каримов) билан нималар ҳақидадир суҳбат қураётган, орзу қилаётган дамда кўриб турибсиз. Бу кадр фильмга кирмаган, лекин 1944 йилнинг қиш кунлари суратга олиниб, монтажга тайёрлаб қўйилганини билар эдик. Шу боис бу ҳақда маълумот олиш учун Замира опамизнинг ҳузурларига бордик.

— Фильм шундай кадрлар билан тугаши мўлжалланган эди. Зуҳрани отаси ҳалок этганини эшитган Тоҳир юрагига пичоқ уриши, сўнгра дафн маросими тасвирланар, охирги кадрда шоир Нозим ролидаги артист Раззоқ Ҳамроев биз—Тоҳирнинг содиқ дўсти (Қодир)ни, Зуҳранинг сирдош дугоналари (Қамар)ни бағрига олар, бизни юпатар эди. Шундай эпизод билан фильм тамом бўлишини истаганлар бўлганди. Лекин режиссёр, муаллиф Собир Абдулла ўзгача финални маъқул кўрдилар: севишганлар солинган тобутни кўтариб кетаётган Нозим томошабин томон (йирик плпнда) юриб келади, маъюс кайфиятда "Бу дунёга бир кунда келдилар-у, бир кунда кетдилар..." дейди. Хор янграйди. Мотам кўриниши яна бир кадрда намоён бўлади. Севгиларини ўлимдан устун қўйган ёшларнинг жасадини кўтарганлар давон ошадилар, биздан узоқлашиб бориб ўша муҳитга сингиб кетадилар гўё...

Замира опа ўз ҳикоялари билан биз биринчи бор эшитган воқеа, аниқроғи тазйиқ, талаб Н.Ғаниев ҳамда унинг маслакдош дўстларининг режаларига ҳеч мос келмаганини тасдиқлайди. "Фильмни бош қаҳрамонларнинг ўлими билан якунламанг. Пессимистик руҳни тарғиб этманг. Тоҳирлар, Зуҳралар фильмда ҳам омон қолсин... Ҳеч иложи бўлмаса уларнинг барҳаёт дўстларини кўрсатинг. Тоҳирнинг қиличини дўсти Қодирга беринг. Зуҳранинг дугонаси Қамар ҳам оптимистик руҳдаги сўзларни айтсин!" деганлар бўлган ўша кезлари.Талаб ҳам қилинган. Режиссёр бетоб бўлиб қолган. У шифохонага ётишга мажбур бўлганида фильмни ўша "кўрсатмалар"га биноан монтаж қилмоқчи, ўзгача—афсона руҳига мутлақо мос келмаган кадрлар билан тугатмоқчи ҳам бўлганлар.

Саҳифада илк бор эълон қилинаётган фотосуратларни баҳоли-қудрат шарҳлашга уриниб кўрганидан бениҳоя хурсанд бўлган.

Ҳамидулла АКБАРОВ

Арафа

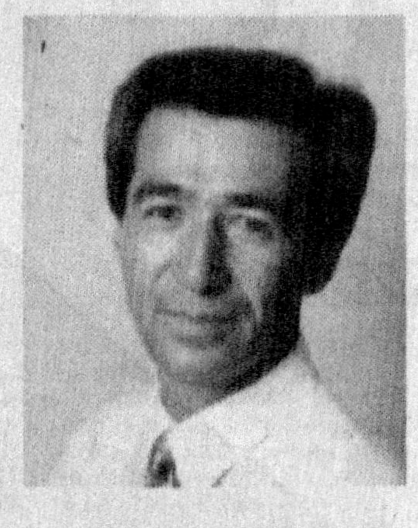

БАЛАНД УЧАР «ҚАЛДИРҒОЧ»

Республика оилавий ансамбллар кўрик танлови ғолиби Абдурашид Исоқовнинг "Туркистон" саройида ижодий кечаси бўлиб ўтишидан хабар топдиг-у унинг ҳузурига отландик. Одатда, яккахон хонандалар ҳақида матбуот нашрларида жуда кўп ўқиймиз. Баъзан уларнинг сони ортиб бораётганидан, янги ва турфа хил истеъдод соҳиблари бўй кўрсатаётганидан қувонасан киши. Бироқ, оилавий санъаткорларни кўрганда қувончинг икки ҳисса ошиши турган гап. Бир тасаввур қилинг: оилада катта бободан тортиб эндигина қадам ташлашни ўрганган болакайгача санъатга ошуфта—бири дутор чертса, бири доира чалади, бири қўшиқ айтса, бошқаси рақс тушади. Санъатдан бирдек баҳра олиш эса ҳар кимга насиб этавермайди. Буни барча оила аъзолари жўр бўлиб қўшиқ айтаётганда ёки рақс тушаётганда яққол кузатиш мумкин. Абдурашид Исоқов оилавий ансамблнинг муҳим ютуғини ана шу жўрликда деб билади.

—Оилада барчамиз алоҳида қўшиқ айтишимиз мумкин,—дейди у—лекин жўрликдаги ижро этишнинг ўзгача жозибаси, сеҳри ва машаққати ҳам бор. Аввало санъат бизга боболаримиздан мерос бўлиб қолганини айтиб ўтишим керак. Исоқхон бобом тўй ва йиғинларда халқ қўшиқларини ижро этиб юрган. Отам Жабборхон ҳам бобом изидан борган. Амакию узоқ хешларимни айтмасам ҳам бўлади. Тўйчихон, Акмалхонларнинг кўплаб мухлислари бор. Устоз шоир Абдулла Ориповс сўзи билан Икромжон Бўронов ижро этган "Сен баҳорни соғинмадингми?" қўшиғига Акмалхон Исоқов куй басталаган.

Хуллас, оилада тўққизта ака-ука бўлсак, санъат барчамизнинг кўнгил мулкимизга айланиб қолган.

— Яқинда ижодий кечангиз бўлиб ўтаркан. Бу тадбир мухлисларни санъаткорга янада яқинироқ бўлишга туртки беради.

— Аслида тадбирдан кўзланган мақсад — шу. Биз концерт дастуримизни "Қалдирғоч" деб номладик. Оилавий ансамблимиз ҳам шу ном билан аталади. Бунинг рамзий маъноси бор. Қалдирғоч табиатнинг энг гўзал мўъжизаси. У оламга нафосат бағишлайди, элларни тинчликка, яхшиликка етаклайди. У баҳорнинг элчиси. Шу кичкина жуссанинг жаҳоний маъно касб этиши ҳайрат эмасми!? Биз куйлаган қўшиқлар ҳам эзгуликка, яхшиликка эш бўлсин, деб шу номни танлаганмиз. Дастуримизда Ватан, Она, муҳаббат тараннум этган янги қўшиқларимиз бор. Ўйлаймизки, қўшиқларимиз мухлисларимизга манзур бўлади.

МУХЛИС суҳбатлашди.

Ҳасрат

ОМАД ОТИ ЧОПМАСА ҚИЙИН ЭКАН...

Уч йиллик абитуриент "стаж"ига эга Арслонбойнинг деганлари

Ўқишга кириш ғалвирда сув ташишдан ҳам қийинроқ юмушга айланиб қолди. Мана икки йилдирки, ўша кўпчилик студент бўлишни орзу қилган даргоҳга кириш учун имтиҳон топшираман. Қани энди омад отим чопса! Нуқул ярим йўлда қоқилади, денг.

Биринчи йили жуда ғалати бўлди. Ўн бирни битириб, мактаб партасида бир кам ўн икки йил ўтирганимдан шоҳидлик берувчи аттестатни олдим-у, Тошкент сари қанот қоқдим. Ҳужжат топшираётганимда ўзини комиссия аъзоси Вақоевми, Бақоевми деб таништирган йигит паспортимга қараб "Йўқ, расмдаги бола сен эмассан", деб таранг қилиб қолса бўладими?! "Нима, мен бўлмасдан катта холамнинг ўғлими?" дедим жаҳлим чиқиб. Йўқ, яхши, оз ўтмай Вақоевми, Бақоевми ҳовуридан тушди. "Энди, ука, жа-а пўрим кийиниб олганига танимабман-да", — деб ҳужжатимни қабул қилиб олди. Кайфият чоғ. Сабрсизлик билан имтиҳонни кута бошладим. Имтиҳон куни ҳали сўфи бомдодга азон айтмай уйғондим. Бундай пайтда кўзга уйқу келармиди?! Ахборотноманинг ҳаммасини сув қилиб ичиб юборган бўлсамам юрак қурғур халқумдан отилиб чиққудек тепади денг. Шарт ўриндан турдим, юз-қўлни ювдим, сўнг Мирвой акадан дуо олиб, имтиҳонга равона бўлдим. (Мирвой ака қўшнимиз Қурбон аканинг узо-оқ қариндоши. Тошкентга келаётганимда Қурбон ака "баҳузур яшайверасан" деб шу ерни тайинлаб берганди). Имтиҳонга кириб кетяпман-у, дадамними, амакимними олиб келмаганимга афсусландим. Қарасам, тестга кираётган болалар ўзи билан келган яқинига узоқдан қўл силкиб қўяяпти. Мен ҳам руҳни тушимай қўлига гулми, супургими ушлаб турган ўзимга ўхшаган дўнгпешона амакига қўл силкиб қўйдим. Афсуски, имтиҳон саволлари мен кутгандай бўлмади. Бутун бошли 108 та саволдан бирортаси ахборотномадан тушмаса денг. Бу ёғи "ё таваккал" деб кўзга иссиқ кўринган жавобни белгилаб ташладим. Мандат куни "чиқмаган жондан умид" титраб-қақшаб фамилиямни қидирдим. Ишонасизми, онда-сонда лоторея ўйнаганим фойда берибди, шекилли. "Тўққизбоев А. — 100 б." деб ёзиб қўйилганини кўриб сакрай бошладим. Шу пайт "Ҳа, энангга тўй келдими?" деб қолди ёнимдаги барзанги йигит (Афтидан, ўқишга киролмабди, шекилли, ўшан-чун мендан аламини олмоқчи. Оз-моз ҳасад қилаётганини ҳам билиб турибман). Бошқа пайт бўлгандаку, уни ҳеч бўлмаса тош билан "сийлашим" аниқ эди. "Э, ўртоқ, табриклайсанми, 100 балл олдим. Ахир, ҳеч ким бунча балл тўплай олмайди-ку!" — дедим ҳалиги гапни сезмаганга олиб. Бирдан барзанги пиқиллаб кулиб юборди. (Шундай ҳўкиздай кучи бор йигитга пиқиллаб кулиш ярашмас экан). "Ҳа, тўғри айтасан, ҳеч ким сенчалик паст балл тўплай олмайди — деди барзанги кулгидан ёшланган кўзларини артаркан. — Ахир энг юқори балл 226-ку, сен бюджет тугул контрактга ҳам илашмайсан". Кимдир бошимдан бир пақир сув қўйиб юборгандай бўлди...

Ўзингиз сезиб турган бўлсангиз керак. Кейин бир йил қишлоқда қўй боқдим. Ўзи ўқишга кириш ниятидан аллақачон воз кечгандим. Биздан етти эшик нарида турадиган Чўянбой темирчининг ўғли Пўлатбой Тошкентга ўқишга кетаётганини эшитиб, яна эски ҳавас уйғонди. Ота-онам ҳай-ҳайлашига қарамай, пойтахти азимга жўнавордим.

Тўғриси, нима бўйича тайёрланишни билмай қолдим. (Сизга имтиҳонга бир ой қолганда ҳозирлик бошлаш кулгили туюлиши мумкин. Бироқ ҳеч бўлмагандан кеч бўлгани яхши-ку!) Ахборотнома ёдлай десам, ўтган йил сабоғи ҳали хотирадан кўтарилгани йўқ, китоб ўқий десам, вақт тиғиз. Ҳужжат топширгач, шу ҳақда ўйлай кетдим. Бошим ғовлай кетди. Шу пайт баланд бўйли бир йигит "Ошна, қалайсиз, ҳужжатларни топшириб олдингизми?" деб ҳол сўрашни бошлади. Қариндош-уруғ, қўни-қўшни қолмади. Қолган бўлсаям ҳовлидаги сигир қолди. Етти ёт бегона, бунинг устига биринчи бор кўриб туришим денг. "Бу мулойим мушук ким бўлдийкин?"деб тургандим, "Тўғрисини айтинг, шпаргалка керак эмасми? — деб қолди. — Ўзиям додахўжа шпаргалка".

— Бу додахўжа деганингиз нима дегани саволга савол билан жавоб бердим.

— Додахўжа — энг зўр дегани, — шунгаям ақлинг етмайдими, дегандай қараб қўйди Дарозбой.

У мени жон-жаҳди билан шпаргалка сотиб олишга ундай бошлади: "Бу шпаргалкадан "любой" саволга жавоб топасиз. Киришингизга 100 фоиз ишонч бор". Мен ҳам ажабтовур "матоҳ"га қизиқиб қолдим. Дароз унинг нархини айтган эди, ранги қутим ўчди. Бунга белимга бойланганлар ҳам ун-урвоқ бўлмасакан. Охири, пулни Мирвой акадан олиб бердим, унга қарзни уйдан келтириб берадиган бўлдим.

Дароздан шпаргалка олгач, китоб ўқишни йиғиштирдим. Буёғига кўнгил хотиржам, кайфият — еттинчи осмонда! Шаҳар айланишга тушиб кетдим...

Эҳ, ўша кунни эсласам, ҳалиям фиғоним фалакка чиқади. Имтиҳон куни эрталаб келишганимиздай Дароз билан эргашдим. Пайпоғимдаги бир парча қоғоз кучига ишончим ортиб, ғоз юриб аудиторияга кирдим. Бу сафар имтиҳонни қора қошли, қора кўзли бир аёл олди. Жуда чиройли, меҳрибон аёл экан. "Болалар, шпаргалкаларинг бўлса бемалол ишлатаверинг. Абитуриентлик нималигини тушунаман. Мени қизим ҳам бугун имтиҳон топширяпти. Ажабмас, сизлар қатори у ҳам студент бўлса", — деди қора қош, қора кўз аёл. Тақдирга шукроналар айтиб шпаргалка титкилашга тушиб кетдим. Бир савол ўқийман, бир шпаргалкага қарайман. Эҳ, минг таассуф "додахўжа шпаргалка"дан тарихданам, она тилиданам жавоб тополмадим. Яна тарвузим қўлтиғимдан тушди. Бу сафар ҳам "спорт-лото" ўйнашга мажбур бўлдим. Имтиҳондан чиққанимда Дароз "қуён бўлган экан".

Лекин бу йил тайёргарлик чакки эмас. Икки йил бурунга сув киргани ҳали хотирдан чиққани йўқ-да! Учинчиси — пучинчиси дейишади. Бу йил ё ўқишга кираман, ё..: Ҳа, майли, ҳозирча тўйдан бурун ноғора қоқмай турай-чи. Бу ёғи бир гап бўлар...

Арслонбойнинг айтганларини оққа кўчирувчи:

Собиржон ЁҚУБОВ

Mustaqil gazeta HURRIYAT
Изингни аклаб ет!

Муассис: Ўзбекистон Оммавий ахборот воситаларини демократиялаштириш ва қўллаб-қувватлаш жамғармаси

Бош муҳаррир Амирқул КАРИМОВ

Таҳрир ҳайъати: Турсунали АКБАРОВ (махсус мухбир), Хуршид ДЎСТМУҲАММАД, Азамат ЗИЁ, Абдуқаҳҳор ИБРОҲИМОВ, Наим КАРИМОВ, Норали ОЧИЛОВ (бош муҳаррир ўринбосари), Исмат ХУДОЁРОВ (бош муҳаррир ўринбосари), Озод ШАРАФИДДИНОВ, Раҳмон ҚЎЧҚОР

Газета Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитасида 165-рақам билан рўйхатга олинган. Бичими А-2.

Таҳририят манзили: Тошкент шаҳри, Навоий кўчаси, 16-уй. Телефон: 144-25-06, 41-52-72.

Индекс:
Якка обуначилар учун — 233 Ташкилотлар учун — 234

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонасида босилди. Манзил: «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй.

Навбатчи муҳаррир: Турсунали АКБАРОВ

Топшириш вақти — 21.00
Топширилди — 20.00
Буюртма — Г - 573

Муаллиф фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин. Таҳририятга юборилган мактуб ва мақолаларга ёзма жавоб қайтарилмайди.

Hurriyat kompyuter markazida Jamshed Tog'aev tomonidan sahifalandi.